

Masarykův lid

ROČNÍK XXIV • 1. ČÍSLO • BŘEZEN 2018

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

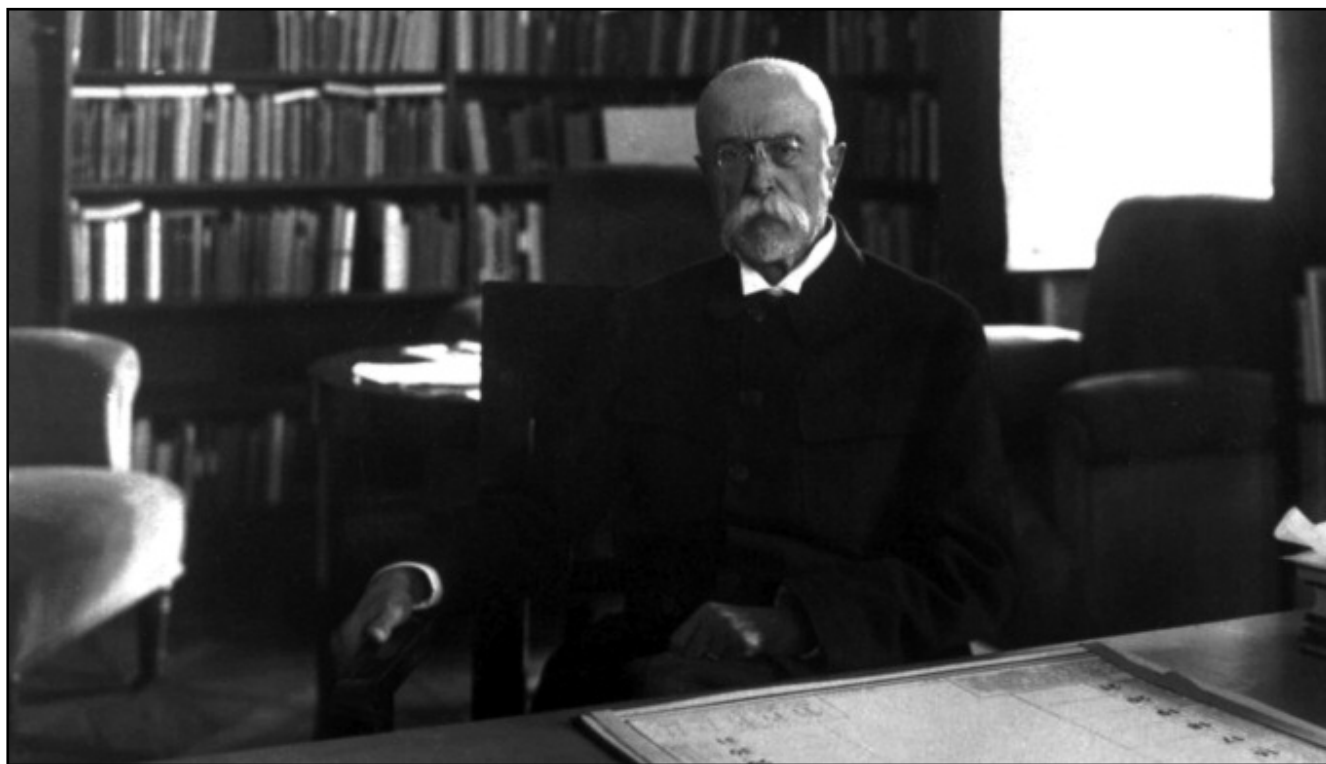
ZŠ Na Planině 1393, Praha 4 - Krč, tel. č.: 797726233
e-mail: kmh@joura.cz
www.miladahorakova.cz
ČSOB, č. ú.: 556682/0300
Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová
J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové
Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan
Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12
REGISTROVÁNO MK ČR E 11026, ISSN 2336-8772

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Na prahu 100. výročí vzniku Československé republiky nelze první číslo Masarykova lidu 2018 začít jinak než zamyšlením nad osobností T. G. Masaryka. Proto připomínáme text Karla Čapka "Typus T. G. Masaryka", který byl otištěn v Národních listech 7. 3. 1930.

TYPUS T. G. MASARYKA

Mluví-li se o typu goethovském, víme všichni, co se tím chce říci: vyvstane nám v paměti osobnost nadobyčejné vyrovnanosti a univerzality, básník, který je zároveň učencem, který se stará o báňský průmysl, studuje přírodu, slouží veřejnosti a propůjčuje nesmrtelný hlas všem daimoniím lidského nitra. Na tu duchovní všestrannost myslíme nejvíc, mluvíme-li o Goethovi jako o typu klasickém.

Za těch sto let po Goethovi se náš lidský svět nesmírně rozrostl a nabyl složitosti doslovně závratné. Vemte si jenom vědy do nekonečna se specializující a skoro už překračující možnost orientace; sociální a hospodářské skutečnosti, které se teprve pokoušíme poznávat a ovládat; den za dnem se šířící okruh veřejnosti, zabírající nové a nové zájmy a otázky; nesčíslné nápady, systémy a proudy ve světě idejí, a

Masarykův lid

nadto rostoucí kosmopolitismus moderního života. Je toho tolik, že dnešní člověk už dovede obsáhnout jen zlomek skutečnosti, která ho obklopuje; žijeme ve věku specialistů. Specializace zasahuje i naše duše; jsou lidé, kteří myslí jen politicky, nebo jen hospodářsky, nebo jen literárně, nebo jen technicky, nebo jen sup specíe určité vědy, a tak dále. Zdá se, že ta tam je možnost vnímat a chápat svět v jeho šíři, souvislosti, totalitě a konečností i harmonii; že v tomto hlučném a matoucím dnešku už není místa pro duchovní typus T. G. Masaryka.

Jeden anglický novinář, který se chystal navštívit presidenta Masaryka, se mne ptal, o čem vlastně by s ním mohl mluvit. O čem chcete, řekl jsem mu. O náboženství nebo o prehistorických vykopávkách, o literatuře nebo o melioracích, o vojenství nebo o socialismu, o výchově dětí nebo o Gándhím, o Platónovi nebo o sportu, o politice nebo o výrobě cukru; ne že by to všechno znal, ale že ho to všechno zajímá; mluvíte s ním o čemkoliv, v čem se od vás může něco dozvědět. U většiny věcí shledáte, že se jimi obíral; jeho cesta životem je poseta zájmy a studii, jež se na první pohled zdají skoro nesouvislé, jak široký okruh zabírají; avšak jeho osobnost vždycky přesahovala a přesahuje obor, jež právě naplňuje jeho zájem. Když studoval filosofii, přecházel její hranice k sociologii a vědám; když byl učitelem, stával se žurnalistou; když byl žurnalistou, studoval dějiny; když se stal politikem a státníkem, neztratil žádný z abstraktních a neohraničených zájmů myslitele. Cesta myšlení ho vedla k akci; cesta akce ho uváděla v další poznávání. Je platonik, jenž neodvrací oči od reality; je realista, jenž se obírá skutečností sub specíe aeterni. Snad tento popis ve vás vyvolá představu člověka komplikovaného a duševně neposedného; ve skutečnosti je jednoduchý jako vy nebo já – je jenom úplnější.

T. G. Masaryk je vskutku moderní typ univerzalizmu; nebo chcete-li slovo určitější, je poslední veliký klasik.

Vždy se budou rodit klasické, představitelé velké kulturní syntézy; ale budou patrně stále vzácnější. Jsou duchové skvělé intelektuální univerzality; ale chybí jim to zvláštní masarykovské spojení intelektu s aktivitou, se životní praxí, to, co právě dává Masarykovi tu vrchovatou životní a osobní úplnost. Jeden z největších vzdělanců dnešního světa, romantik vábený poezií, platonik, filosof vědecké kázně, kritik, myslitel, písmák a hloubal, a naproti tomu bojovník, poslanec, žurnalista, šéf revoluce, diplomat, vůdce a hlava státu: teprve součet té plně vyvinuté intelektuality s naprostou aktivitou dává Masarykovi duchovní typus v jeho plnosti. Takové vrcholné spojení dvou přece jen zřídka součinných sil je možno jen v jednotě silné osobnosti etické. V Masarykově živoucí osobnosti není trhliny ani rozporu mezi praxí a myšlením, aktualitou a hlediskem věčnosti, bojem a vírou: to i to jsou jen dvě strany jediného mravního a optimistického životního kladu. Vedle něho jsme my všichni nějakým způsobem kusí, neúplní, jednostranní nebo v sobě rozeklaní. Nedělejme z něho zázrak: je to jen celý člověk; ale to stačí, aby přesahoval dlouhé řady generací.

Máme to my Češi zvláštní a skoro osudové štěstí ve svých nových dějinách. Na prahu naší literatury stojí svrchovaný básník Mácha; na prahu naší vědy veliký a krásný zjev Palackého; na prahu naší žurnalistiky dosud nedostižný Havlíček, na prahu našeho státního života Masaryk, klasik politický. Je v tom pro nás tajemný pokyn, že vždycky ti první nám ukládají měřítko veliké a slavné, daleko přesahující měřítko, se kterými se spokojujeme. Je to pokyn i závazek, abychom tuto vysokou úroveň považovali za národní tradici.

LN 7. 3. 1930
Karel Čapek

Zdeněk Vášek oživuje okolnosti a hlavní protagonisty sarajevského atentátu, včetně jejich závěru života.

SARAJEVSKÝ ATENTÁT A ČESKÉ ZEMĚ

Pamětní desky v češtině a srbštině u Principovy cely

Atentát, při kterém byl Gavrilem Principem 28. června 1914 v Sarajevu, v hlavním městě rakousko-uherské provincie Bosna a Hercegovina, společně se svou manželkou vévodkyní z Hohenbergu Žofií zastřelen následník rakouského trůnu arcivévoda František Ferdinand d'Este, patří k tragickým mezníkům evropských i světových dějin dvacátého století, neboť se stal záminkou k rozpoutání do té doby nepoznaného ozbrojeného konfliktu, v jehož důsledku došlo nejen k zániku čtyř monarchií (rakousko-uherské, německé, ruské a turecké) a k výrazným změnám státních hranic i politického uspořádání v mnoha oblastech světa, ale především k obrovským lidským ztrátám na válečných frontách Evropy, Asie i Afriky.

Zatímco sté výročí této zlomové události bylo v červnu roku 2014 připomenuto celou řadou společensko-politic-

Masarykův lid

kých akcí, letošní 100. výročí úmrtí Gavrila Principa, který zemřel 28. 4. 1918 v Terezíně, pravděpodobně již takový ohlas mít nebude.

Záměrem této studie je ovšem připomenutí nejen neradostných osudů Gavrila Principa v Terezíně, ale i mapování vztahu dalších protagonistů sarajevských událostí k českým zemím – arcivévody Ferdinanda d'Este i šoféra Leopolda Lojky, který onoho červnového dne řídil v Sarajevu vůz, v němž cestoval následník trůnu s chotí.

Rodina Ferdinanda d'Este a Čechy

Je známou skutečností, že arcivévoda František Ferdinand měl dlouhodobě blízké vztahy k českému prostředí, neboť od roku 1887 byl vlastníkem zámku Konopiště u Benešova. V tehdejší České království dále vlastnil panství Chlum u Třeboně, odkud 23. června 1914 odjel právě na cestu do Bosny, kde se právě konaly manévry rakousko-uherské armády.

Dalším výrazným pojítkem Františka Ferdinanda k území naší vlasti se staly severočeské Zákupy, kde na zdejší zámku 1. července 1900 uzavřel morganatický (nerovnorodý) sňatek s hraběnkou Žofií Chotkovou, jež pocházela ze starého zemského šlechtického rodu Chotků.

Tento manželský svazek ale císař František Josef I. v duchu svazujících zákonů rakouského panovnického domu, podle nichž členové habsburské dynastie mohli uzavírat sňatky pouze s příslušníky jiných panovnických dynastií, povolil jen s výhradami, neboť Chotkové mezi tyto rodiny nepatřili.

Z předpokládaného nástupnictví na rakouský císařský trůn, jež bylo oficiálně potvrzeno roku 1897, Ferdinand d'Este vyloučen nebyl, ale jeho děti, které se měly narodit v tomto nerovnorodém manželství, již vyloučeny byly.

V manželství arcivévody Ferdinanda a hraběnky Chotkové (od roku 1900 kněžny, od r. 1909 pak i vévodkyně) se později narodily tři děti, které se dožily dospělosti – Žofie (1901 – 1990), Maximilian (1902 – 1962) a Ernst (1904 – 1954). Třetí syn, jenž se narodil roku 1908, zemřel krátce po porodu.

Arcivévoda František Ferdinand měl (v rámci dnešní České republiky) blízké vztahy nejen ke Konopišti, Chlumu či Zákupům, ale i ke Smečnu u Slaného, kde několikrát pobýval na zámku rodu Clam-Martiničů a kde byl jeho hostitelem hrabě Heinrich (Jindřich) Clam-Martinič, budoucí předseda rakouské vlády v době první světové války. Následník rakouského trůnu navštívil Smečno v letech 1893, 1894, 1911 a 1913.

Hodnocení arcivévodovy politické činnosti

Po roce 1918 i po roce 1948 byl arcivévoda Ferdinand hodnocen českou historiografií, publicistikou, beletrií i filmem většinou jako „reakční“ politik, odpůrce českého národa, komická postava či přímo psychopatická osobnost.

Současná česká historická věda se však postupně pokouší vůči této nepochybně rozporuplné osobnosti habsburské monarchie nalézt objektivnější a vyváženější pohled.

Podle dnes převažujícího hodnocení by realisticky uvažující František Ferdinand v případě svého nástupu na rakouský trůn se patrně pokusil uskutečnit správní reformy říše, které měly posílit postavení slovanských národů – na

Cela G. Principa v Terezíně

úkor Maďarů, národa vládnoucího v uherské části habsburské monarchie. V otázkách zahraniční politiky byl rovněž smířlivý k Rusku, s nímž si nepřál zahájit válku. Otevřená (a zároveň nezodpověditelná) však zůstává otázka, jaké stanovisko by ale zaujal k válce se Srbskem, pokud by k ní mělo dojít ještě za jeho života.

Arcivévoda Ferdinand byl pohřben společně se svou manželkou 3. 7. 1914 v kryptě zámku v Artstettenu v Dolních Rakousích.

Osud Gavrila Principa

Bosenskosrbský student a člen ilegální organizace *Mladá Bosna* Gavrilo Princip, který před sarajevskou kavárnou Moritze Schillera smrtelně zranil dvěma výstřely ze své poloautomatické pistole Browning arcivévodu Ferdinanda a jeho manželku Žofii a stal se tak nejvýraznější postavou událostí 28. června 1914, byl po svém činu okamžitě zatčen.

Ještě krátce před touto událostí, která tak osudově ovlivnila evropské dějiny, ovšem došlo k prvnímu, ale zatím neúspěšnému pokusu o atentát, kdy na arcivévodův vůz, projíždějící po tehdejší Apelově nábřeží, hodil Principův druh Nedejko Čabrinovič bombu, která explodovala a zranila téměř 20 přihlížejících, avšak František Ferdinand vyvázl zatím bez úhony.

V průběhu následného policejního vyšetřování a pozdějšího soudního procesu byla objasněna jak motivace Principova činu, kterým byl protest proti rakousko-uherské nadvládě nad slovanskými národy v Bosně a Hercegovině,

Masarykův lid

tak i přípravy atentátu ve spojení se srbskou nacionalistickou důstojnickou organizací *Černá ruka*, v jejímž čele stál kapitán srbského generálního štábu Dragutin Dimitrijevič.

V říjnu 1914 se konal v Sarajevu proces s účastníky spiknutí proti následníku trůnu Františku Ferdinandovi. Sám Princip, který se narodil 25. 7. 1894, trestu smrti unikl, neboť tehdejší právní systém neumožňoval vynést nejvyšší trest nad osobami mladšími dvaceti let.

Svého činu před soudem nikdy Gavrilo Princip nelitoval. „*Jsem jugoslávský nacionalista a věřím v myšlenku sjednocení všech jihoslovanských bratrů a vytvoření jejich samostatného, na Rakousku nezávislého státu,*“ zaznělo z jeho úst před soudem.

vojenská nemocnice

Gavrilo Princip byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dvacet let – nikoliv tedy k smrti oběšením jako pět jeho spolupachatelů.

Na základě rozsudku z října 1914 byli k trestu smrti odsouzeni Danil Ilič (ve věku 25 let), Vejtko Čubrilovič (28), Mihajlo Jovanovič (36), Jakov Milovič (43) a Nedjo Kerovič (28). První tři byli popraveni 3. 2. 1915 v Sarajevu, zbylým dvěma odsouzeným císař František Josef I. cestou milosti rozsudek smrti změnil na doživotní, respektive dvacetiletý žalář. Oba dva však zemřeli v rakouském vězení již roku 1916.

Trest si Gavrilo Princip od 5. prosince 1914 odpýkával společně s dalšími odsouzenými neplnoletými členy Mladé Bosny Nedejlo Čabrinovičem a Trifko Grabežem v Malé pevnosti v Terezíně. Čabrinovič zde však umírá již v lednu 1916 a Grabež v říjnu téhož roku. Oba byli pohřbeni na terezínském městském hřbitově, a to tajně a jejich hroby nebyly nijak označeny.

Podmínky Principova věznění byly velmi kruté. Byl umístěn v samovazbě a musel nosit okovy o váze 10 kg. Přes noc byl navíc připoután k stěně cely. Nesměl číst a psát, dokonce i korespondence s nejbližšími mu byla odepřena. K překvapení mnohých ale vydržel Princip naživu až téměř do ukončení války. Nepochybně to svědčilo o jeho vnitřní síle a motivaci. Až do konce svého života trval na tom, že jeho čin byl správný a uskutečnil ho v zájmu národního osvobození. Když byl dotazován, zda by postupoval jinak, odmítl to.

Ovšem Principův zdravotní stav se v důsledku podmínek, v nichž byl vězněn, rychle zhoršoval. Onemocněl tuberkulózou a v dubnu 1916 byl z Malé pevnosti přemístěn do terezínské vojenské nemocnice. Kvůli postupující tuberkulóze kostí mu byla amputována levá paže. V terezínské posádkové nemocnici Gavrilo Princip zemřel v dubnu 1918 ve věku nedožitých 24 let a pohřben byl rovněž v neoznačeném hrobě na terezínském hřbitově.

Roku 1920, již po vzniku ČSR i jugoslávského státu, byly Principovy tělesné ostatky (společně s ostatky již zmíněných dvou srbských vězňů) převezeny do Sarajeva, kde byly pohřbeny na zdejším pravoslavném hřbitově svatého Marka.

Hodnocení sarajevského atentátu

V dobách existence královské (1918 – 1941) i poválečné federativní Jugoslávie (1945 – 1991) byly sarajevské výstřely G. Principa oficiálně oceňovány jako příklad obětavého vlastenectví a mučednické odvahy, ale v současné době toto v bývalé Jugoslávii tradiční hodnocení sarajevského atentátu nepřijímají (na rozdíl od srbských historiků a novinářů) nejen historikové a publicisté rakouští, ale ani chorvatští či bosenští, kteří v Principově jednání spatřují především nesmyslnou dvojnásobnou vraždu s nedozírnými důsledky nejen pro balkánské, ale i další evropské národy. Arcivévoda Ferdinand není rovněž dnes vnímán jako politik, který by si – přes všechny své politické chyby a lidské nedostatky – násilný konec svého života zasloužil.

Současné vedení hlavního města samostatné Bosny a Hercegoviny se k památce sarajevských atentátníků nijak nehlásí, o čemž svědčí například přeměna někdejšího *Muzea Gavrila Principa a Mladé Bosny*, jež bylo vybudováno v místě atentátu a které dříve ze srbských národních pozic Principův čin připomínalo, na Muzeum Sarajeva 1878 – 1918. Taktéž osobitá připomínka na události 28. června 1914 před tímto muzeem (Principovy stopy na chodníku) z roku 1952 byla o čtyřicet let později – v době krvavého rozpadu Jugoslávie – odstraněna.

Ovšem u příležitosti 100. výročí atentátu byla G. Principovi v červnu 2014 ve východním Sarajevu, kde žijí převážně Srbové, na jednom z místních sídlišť – k nelibosti zdejších Chorvatů a muslimů, odhalena socha, jejíž replika byla o rok později 28. 6. 2015 odhalena také v Bělehradě.

V Srby obývané části Bosny a Hercegoviny (stejně tak v Srbsku) je G. Princip proto stále považován za hrdinu a vlastence, který položil život za svobodu svého národa, a jeho rodná obec Gornji Oblaj se stává v současné době poměrně často navštěvovaným místem.

Šofér Leopold Lojka

Zatímco osudy arcivévody Ferdinanda i Gavrila Principa jsou širší veřejnosti poměrně známé, životní příběh Leopolda Lojky, který řídil vůz, v němž byl zastřelen arcivévoda Ferdinand se svou chotí, se součástí společenského vědomí nikdy nestal.

Bezděčný aktér sarajevských událostí Leopold Lojka se narodil 17. 9. 1886 v Telči. Jako voják se v roce 1909 zúčastnil císařských manévřů ve Velkém Meziříčí. Tehdy byl zraněn splašenými koňmi a hrabě František Harrach,

Masarykův lid

majitel rozsáhlých velkostatků ve Velkém Meziříčí, se postaral o jeho léčbu. Mladého muže si oblíbil a zařídil, aby ve Vídni složil řidičské zkoušky.

V letech 1910–1914 pak Leopold Lojka působil jako osobní řidič tohoto šlechtice. S hrabětem Harrachem se v červnu 1914 zúčastnil manévru v Bosně a jako řidič byl také k dispozici následníkovi trůnu Františku Ferdinandovi d'Este při jeho osudné jízdě Sarajevem. Okolnosti atentátu Lojka popsal v dodnes dochované rukopisné zprávě. O průběhu atentátu – mimo jiné – uvedl:

Zastavil jsem auto, přehodil řízení na zpětný chod a chtěl jet zpátky. Náhle vyskočil ze špalíru, který tvořilo sarajevské obyvatelstvo, jakýsi mladý hoch, opřel se o záložní pneumatiku stojícího auta a vystřelil dvě rány. Vše bylo dílem jediného okamžiku, čemuž jsem bohužel nemohl zabránit. První rána zasáhla arcivévodu do krku, druhá střela šla skrze stěnu auto a vnikla její výsosti do břicha. Její výsost ještě řekla: "Franci, pečuj o naše děti," potom upadla do bezvědomí a klesla. Jeho císařská výsost vyňal ještě kapelník, držel ho na ústech, z nichž vycházela po kapkách krev, utřel se ještě a pak se zhroutil v bezvědomí.

Krátce po vypuknutí války byl Lojka mobilizován a poslán do Mostaru v Hercegovině. O dva roky později byl převelen do Klostenburgu u Vídně, kde dle vlastního tvrzení působil ve službách císaře Karla. Po roce 1918 se pokoušel

podnikat v pohostinství a na jižní Moravě si otevřel dvě restaurace (či spíše hospody) – ve Znojmě a později v Brně. Jeho podnikatelské aktivity ale úspěšné nebyly, rovněž jeho rodinný život nebyl šťastný.

Leopold Lojka zemřel – zapomenut a zahořklý – v Brně 18. července 1926. Pochovaný byl na brněnském Ústředním hřbitově.

Novinář a spisovatel Rudolf Těsnohlídek o jeho předčasné smrti v Lidových novinách 28. 7. 1926 uvedl:

Brno jeho smrt přehlédlo a kdyby nebylo obavy o pozůstalost, byl by si jí nevšiml snad nikdo kromě nejbližších sousedů a nejvytrvalejších hostů. Byla tedy povolána policie, aby pozůstalost uchránila, a tu se objevila hromada šperků, zdobených rozličnými korunkami a takto se rozvinul před zraky nezasevěných fantastický obraz minulosti Leopolda Lojky, přímého svědka sarajevského atentátu.

Zdeněk Víšek

Informační zdroje:

Černý, V., *Atentát v Sarajevu*, Praha 2013

Pernes, J., *Život plný nepřátel*, Praha 1994

Jankovec, J., *Dávné děje Smečna-Muncifaje*, Praha 2002

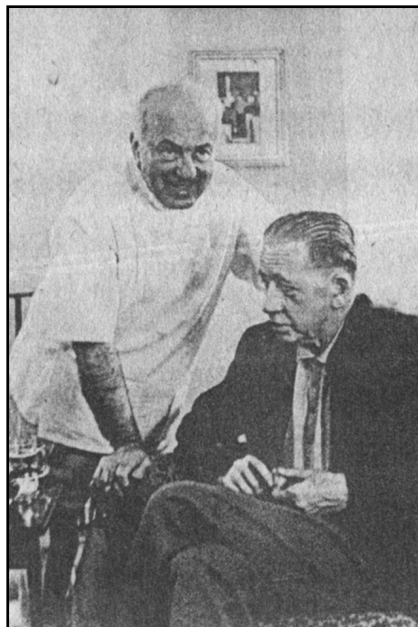
Milenkovičová, I., *Na Gavrila nám nesahejte, říkají Srbové*, Lidové noviny 29. 6. 2015

Atmosféru vzniku Československé republiky a následující roky poutavě líčí známý pražský porodník MUDr. Karel Steinbach, podílející se na založení sociální medicíny, který po roce 1948 dožil v Americe. Byla to výrazná pražská osobnost z okruhu Ferdinanda Peroutky a Karla Čapka. Patřil mezi pátečníky. Steinbachovy vzpomínky zpracoval v knížce *Svědék téměř stoletý* (SPN 1990) uznávaný básník a spisovatel židovského původu Viktor Fischl, který koncem čtyřicátých let rovněž opustil Prahu a trvale se usadil v Izraeli.

SVĚDEK TÉMĚŘ STOLETÝ

Republika

„Nikdy jsem pak už v životě neviděl nikde takové nadšení, jaké jsem tehdy našel v Praze. První známý, kterého jsem potkal, byl nějaký Šrámek, se kterým jsme se znali už jako kluci. Byl hlavně Peroutkovým kamarádem, byl z bohaté rodiny, vždycky přinášel z domova nějaké peníze a my jsme pak s Ferdou a s ním chodili na flámy. Toho jsem tedy potkal hned u nádraží, když jsem přijel z toho Krnova a on povídá: „Karle, kde se tady bereš? Člověče, to ti je nadšení! To si neumíš představit. Samý zpěv a tancuje se, já tamhle jdu a oni mě chytanou, takový shluk lidí, že musím taky na tu sochu svatého Václava a něco prohodit. Tak jsem šel a povídám: Bratři a sestry, já nejsem řečník, ale nazdar!“

Bývalí spolužáci a pak doživotní přátelé K. Steinbach a Ferdinand Peroutka

Víte, to bylo takové nakažlivé rozradostnění celého národa. Byla svoboda a na všechno ostatní se teď aspoň na chvíli zapomnělo. Ona ta radost šla jako čerstvý vítr celou zemí. Byla to jistě reakce na všechno, co lidé zakusili za války. Někdy nebylo co jíst a lidé taky umírali na španělskou chřipku. Prostě ten lid byl celou tu dobu dole a najednou měl důvod se radovat. Ale ono to bylo ještě víc. Nejen radost. Taky výraz toho, že celý národ byl aspoň na čas jedné mysli.

Někdy v listopadu přišla výzva všem bývalým důstojníkům, kteří se cítí Čechy, aby se dostavili k Husovu pomníku na Staroměstském náměstí k přísaze věrnosti republice. Byly nás tisíce a naslouchali jsme plamenným projevům starosty Sokola Scheinera a ministra Soukupa a pak jsme přísahali a já jsem si při tom myslel, že to je už má třetí přísaha, nejdřív Františku Josefovi, potom Karlo-

Masarykův lid

vi, teď republika a nemohl jsem tušit, že budu jednou přísahat ještě věrnost Spojeným státům. Doufám, že to byla má poslední přísaha a že při vstupu do království nebeského, který na mne čeká jistě v dohledné době, už snad přísahat nebudu muset.

Ta solidarita tehdy, to bylo něco nezapomenutelného. To se ví, dlouho to netrvalo. Pak se vrátil Šmeral z Moskvy a národ se začal rychle poltit. Peroutka to všechno výborně popsal v Budování státu. Ale jednu věc tam nemá. Masarykův návrat do Prahy. U toho Peroutka nebyl, a bylo to něco nepopsatelně krásného.

Bylo to 18. prosince a já byl teď poručík československé armády a jako medik jsem konal službu u Muzea. Když děla na Strahovských hradbách ohlásila, že vlak s prezidentem Masarykem přijel na nádraží, které se už nejmenovalo nádraží Františka Josefa, ale bylo už přejmenováno na Wilsonovo, tu se vám rozezvučely všechny zvony pražských kostelů a pod dojmem krásy té jejich kovové hudby miliónový dav náhle ztichl, muži smekli, bylo vidět lidi klekat a všichni jsme měli v očích slzy. Slzy dojetí i slzy radosti. To byl Masarykův návrat.

A pak prezident projížděl ve zvolna jedoucím autě, po jehož stranách pochodovali legionáři – odmítl jet kočárem, protože tak jednou projížděl Prahou císař František Josef – a teď teprve se dav rozjásal. Pan prezident byl vážný a jakoby už ponořen do starostí, o kterých věděl, že ho čekají, ale usmál se právě u rampy Muzea, kde byl vodotrysk za sochou svatého Václava celý přikryt pestrými kroji, do kterých se na tu slávu oblékly stovky a snad tisíce mladých žen a dívek. A já jsem tehdy stál právě tam a viděl jsem ten Masarykův úsměv, na který nikdy nezapomenu.

Ten elán všude kolem byl přímo nakažlivý. Každý se hleděl do toho ‚budování státu‘ zařadit co nejrychleji. A já, ač jsem už byl tím okresním lékařem v Albánii, jsem byl přece ještě stále jen student s prvním rigorosem. Po demobilizaci jsem se tedy vrhnul do studia. Pracoval jsem ještě za studií zas u profesora Kukuly na chirurgii, odkud jsem přešel na porodnictví a po promoci v roce 1922 jsem šel, jak už víte, k báječnému profesorovi Burianovi, kde jsem však byl jen krátce, protože mě to táhlo k sociální medicíně. Při první příležitosti, ještě v tomtéž roce, když byla založena organizace Ochrana matek a dětí, jsem přešel zas, tentokrát definitivně, ke gynekologii a porodnictví a u toho jsem už zůstal.

Do roku 1927, kdy jsem otevřel soukromou praxi, jsem byl porodníkem v té Ochráně matek a dětí na Štvanici a přivedl jsem na svět několik tisíc dětí. Ale současně jsme založili v různých pražských čtvrtích poradny pro těhotné ženy a hlavně pro ženy z venkova, které otěhotněly, styděly se, že jsou neprovdané a utíkaly z vesnic do Prahy. Karlínskou poradnu jsem vedl až do okupace.

Bylo těch žen hodně. Poválečná doba přinášela s sebou i jisté uvolnění. Přicházely kuplířky, které ta děvčata lákaly, aby šly k nim na byt a často byly ty ubožáčky vydány i na pospas vyděračům. A tak Ochrana matek ty těhotné svobodné ženy přijímala na Štvanici a ony se tam připravovaly k porodu. Měli jsme také spojení s právním oddělením nalezince, které se staralo o umístění novorozenat v rodinách, které chtěly, ale nemohly mít děti.

V tomhle ohledu vykonala Ochrana matek a dětí kus dobré práce. Ale osud těch mladých matek, které se vzdaly svých děcek, byl smutný.

Přijížděly v té době také ženy z Ruska, které byly buď těhotné, nebo už přijely z dětmi, jejichž otci byli naši vojáci. A my jsme zas prostřednictvím toho právního oddělení hleděli ty otce nalézt a dost se nám to dařilo. Mnoho těch ruských žen zůstalo nakonec v Praze, provdaly se a všechno bylo v pořádku.

Tou dobou se rozmohlo velmi silně potratářství. Republika sice převzala paragraf 144 rakouského trestního zákona, který provedení potratového zákroku označoval za trestný čin a lékaři, který se ho dopustil, hrozilo, že bude zbaven práva provozovat lékařskou praxi, ale život byl ovšem silnější a potraty, hlavně prováděné bez dostatečných vědomostí a bez náležité hygienické péče, byly na denním pořádku. Ženy umíraly anebo už po takovém zákroku nemohly mít děti. Bojovali jsme proti tomu, jak jsme jen mohli. Jezdil jsem po celé zemi a řečnil jsem o Ochráně matek a dětí a usiloval o to, aby si v každém okresním městě zařídili také takovou poradnu. A mluvil jsem při tom také proti potratům a těm, kteří už měli dvě děti a další už nechtěli mít, jsem říkal, že vlastně nejnadanější je zpravidla právě třetí dítě. Jednou, když jsem to zase tvrdil, myslím, že to bylo v Pardubicích, vstane jedna žena a povídá, že mi děkuje za tu informaci a že si tedy od těch prvních dvou dá pomoci a počká si až na to třetí.

Takovýchhle příhod a anekdot bych vám mohl vykládat víc, ale fakt je, že se u nás v sociální medicíně tehdy udělal veliký kus práce. Vedle Ochrany matek a dětí byla snad nejzásadnější organizací Masarykova liga proti tuberkulóze. Tuberkulóza tehdy po válce, kdy byl mnohý lidský organismus vyčerpan a oslaben špatnou stravou, natopila ve zdraví národa snad škody největší. Důležitá byla také Zemská komise pro péči o mládež.

Myslím, že sociální lékařství bylo u nás za první republiky opravdu na výši. Ve všech oborech sociálního pojištění, ať už šlo o pojištění nemocenské, starobní, úrazové nebo invalidní, jsme byli tak daleko, že s námi snad kromě Švédska nemohl konkurovat žádný evropský stát. To byla velká zásluha Masarykova, který viděl dobře důležitost pokroku právě v tomto směru. A všechno se to dělalo bez velkých fanfár, prostě jako něco samozřejmého.

Přitom je zajímavé a chtěl bych to také zdůraznit, že ten základ sociální medicíny nebudovali u nás tehdy vlastně lékaři, nýbrž politici. Především Masaryk sám. Ona celá ta první garnitura, která byla odpovědná za budování republiky v začátcích, byli čestní chlapi, kterým osud národa ležel opravdu na srdci, kteří ten národ milovali a byli hrdí na to, že jsme samostatní a že si ten vlastní stát můžeme budovat sami a oni že byli přítom.

Mělo to přirozeně i význam politický. Vzal se tím také vítr z plachet komunistům, kteří nemohli dobře manévrovat s tím, že vláda neprojevuje dost sociálního cítění a pokrokovosti. Což arci neznámá, že byli umlčeni docela. Takový Šmeral dovedl výborně těžit na příklad ze skutečnosti, že jako všude v Evropě, byla i u nás nezaměstnanost. On to byl veliký demagog, ale taky velký řečník. Chodil jsem si ho poslechnout do Lucerny, protože to byl pokaždé

Masarykův lid

vynikající herecký výkon. Dodnes ho vidím, jak tam chodil po pódiu od jednoho rohu k druhému a přitom řečnil. Pak se náhle zastavil, zvedl ruce, vykřikl nějaké to heslo a v plném sále se ozval bouřlivý potlesk jakoby zhypnotizovaného davu.

Víte, to byla doba, kdy z každé hospody zaznívaly Hašlerovy písničky. Také třeba:

„Kampak na nás, bolševici,
copak vás to napadá,
na nás jste moc hloupí,
každej si vás koupí.“

Já jsem už tehdy měl pochyby o tom, zda se komunisté mají brát takhle na lehkou váhu.

Myslím, že Peroutka neměl pravdu, když tvrdil, že nám bylo dobře jenom prvních pět let republiky. To se ví, že i u nás byly starosti. Byly. Ale to byl tehdy stav v celé Evropě, a když srovnáte tehdejší poměry u nás s tím, co se dělo třeba v Německu, v Jugoslávii, i ve Francii a jinde, byli jsme v Československu ve stavu mnohem lepším a hospodářské překážky a nedostatky byly u nás nepoměrně menší než v sousedních státech.

Myslím, že i naši politikové v té době byli moudřejší a prozíravější než v mnoha jiných zemích. Všichni stáli ovšem pod silným mravním vlivem Masaryka. Ale i třeba takový Rašín byl na svou dobu, řekl bych, geniální národohospodář a to, že měl odvalu hned na začátku, kdy to ještě bylo možné, okolkovat peníze, pomohlo upravit u nás hospodářské poměry tak, že jsme se pak mohli potýkat se všemi dalšími krizemi snadněji než jiní. Jak vám říkám, u nás byl ještě největší klid. To se ví, když potom nakonec došlo v sousedním Německu k tomu hroznému zemětřesení, nemohli jsme být ušetřeni ani my. Ale až do té chvíle i to nej-

horší, co se u nás tu a tam vyskytlo, byla idyla ve srovnání se starostmi, které má svět dnes, s atomovou bombou, politickými extremisty a teroristy, kteří vystřídali dřívější, dnes už směšné anarchisty.

Zkrátka, Masarykovo Československo, to byl nejdemokratičtější stát a Praha nejkrásnější město na světě, a tohle mi nikdo nevymluví. Připouštím arci, že pomáhalo také to, že jsme byli mladí a v mém případě i to, že se mi vedlo opravdu dobře. Moje soukromá praxe, kterou jsem otevřel po tom, co jsem skončil svou činnost na Štvanici, se rozvinula tak rychle, že jsem si už v roce 1929, kdy to byl ještě dost velký přepych, mohl pořídit první americké auto.

O divadelních prázdninách toho roku jsem se tím vozem vypravil na první výlet do Švýcar. Jeli se mnou Olga Scheinpflugová a Eduard Kohout a bylo to tak dokonale krásné, že jsem se rozhodl to rok nato opakovat. Jenže tentokrát jsem nemohl odejet z Prahy v červenci a srpnu, protože jsem tou dobou čekal nějaké porody, a v červnu, kdy jsem měl volno, nemohla zase jet Olinka, protože měla ještě nějaké úvazky v divadle. Abych tedy nejel sám, pozval jsem jednu svou ne příliš vážně nemocnou pacientku, a jeli jsme do Dolomit. A bylo to zase krásné a já posílal známým lístky s obvyklým sdělením, že počasí je báječné. Jen Olince jsem ještě duchaplně připsal „Co to je za požehnání, mít oči a vidět.“ Jenže ona se nějak dověděla, že jsem nejel sám, a když jsem přijel do Merana, měl jsem v hotelu od ní telegram: „A co teprv mít uši a slyšet!“

Ale odpustila mi to jako leccos jiného. Zkrátka, svět byl krásný. Bylo mi tehdy pětatřicet, a když jsem se ohlédl za sebe, mohl jsem být celkem spokojen, že jsem ze Střebka urazil pěkný kus cesty."

Karel Steinbach

Jiří Málek zaznamenal své vlastní zážitky politického vězně z roku 1953 na Jáchymovsku v táboře Nikolaj.

NIKOLAJ 1953

Hned druhý den poté, co mě koncem listopadu 1952 obdaroval státní soud v Praze jedenácti lety za velezradu a vyzvědačství, jsem byl přemístěn z odd. 2A pankrácké věznice dolů na společnou celu, připravován na eskortu do Jáchymova. Společná cela byla neuvěřitelně špinavá místnost, kde jsme byli ostříhání dohola a pak strávili noc na slamnících na podlaze namačkání vždy tři muži na dvou slamnících. Poprvé jsem se tam ocitl také mezi kriminálníky, kteří tvořili značnou část formovaného transportu. Ihned jsem byl upozorněn na bonzáky z jejich řad. Z mých kompliců se ocitli se mnou na společné cele i Zdeněk Otruba, Sváta Králík a Jirka Nečas.

Následujícího dne jsme byli naloženi do tří autobusů a pozdě odpoledne převezeni do Jáchymova na "Starý ústředák", ležící na kraji Jáchymova ve směrem doprava na severovýchod se táhnoucím hlubokém údolíčku. Autobusy

zastavily před branou z ostnatého drátu a my jsme vcházeli jednotlivě dovnitř tábora. Ten na nás působil volněji než věznice tím, že se mukli pohybovali bez doprovodu bachařů a tím, že za pouhým dvojitém oplocením řídké sítě ostnatých drátů byl les, jak se zdálo, na dosah ruky. Stržní věže – špačkárny – působily na první pohled spíše komicky než výhružně. První dojem si ovšem každý korigoval odhadem svých možností přelézt dráty a možností střelců ze špačkáren. Naproti táboru se pak večer rozsvítilo oplocení šachty Bratrství, pohled téměř poetický, který připomínal vánoční stromček.

Na táboře jsme byli přestrojeni z civilu do muklovských hadrů. Kdo měl trest delší než deset /nebo snad pět/ let, tomu byl civil odeslán domů. Nešlo zřejmě jen o nedostatek skladovacího prostoru, jako spíše o logickou úvahu, že to tam tak dlouho stejně nemůže nikdo vydržet. Kromě ten-

Masarykův lid

kého plátěného prádla, t.j. košile bez límečku, dlouhých spodků s kousky tkanic a onucí, jsme vyfasovali neforemné kalhoty bez pásky, slabou vestu bez rukávů a podšívky a cosi jako sako z téhož materiálu, "haliny". Všechno uválené, otažané válečnými zajatci. Na zádech saka přes celá záda tři původně červené, pak ještě žlutou barvou vylepšené pruhy, tatáž výzdoba coby lampasy na kalhotách a stejný pruh přes čepici-lodičku. Prostě mukl jako mandelinka. Moje čepice byla asi o dvě čísla větší než moje dohola ostříhaná hlava, spadala mi až na uši a já jsem musel vypadat zřejmě debilně. Bez čepice pak jako každý dohola ostříhaný člověk jako galejník či katoržník. Na nohy jsme dostali sešlapaná bagančata, na ruce tenké palčáky, kabát žádný. K tomu dvě staré tenká zaprášené houně, esšálek a lžici. Kompletní vybavení do zimních hor.

Ale to nejdůležitější: Dostali jsme své osobní číslo. Já jsem se stal až do 10. května 1960 číslem A08820. To znamenalo, že jsem byl 28 820tý jáchymovský vězeň. Prvních 20 000 čísel vězňů bylo bez A, začínalo jen 0. Podle čísel jsme pak viděli, že v době, kdy náš transport přišel do Jáchymova, tam bylo přiváženo z vnitrozemí každý měsíc průměrně 1000 vězňů. Byla to doba rozšiřování těžby uranu. Na ústředáku mě hned "chytily řemeny" t.j. byl jsem s několika dalšími vybrán naházet do skladu hromadu uhlí. Za chvíli jsme tam zbyli se Zdeňkem Otrubou sami. Kriminálníci se vytratili. Zdeněk prohodil: "Tohle se už nesmí opakovat, to bychom to tu dlouho nevydrželi." Poučení pro příští roky jsme se "zdejechli" také.

Velkým zážitkem na ústředáku byly noviny. První po sedmi měsících vyšetřovací a soudní vazby. A hned titulky Rudého Práva: Banda Siónského obžalována z nejtěžších zločinů.

Druhý den začínalo rozvážení muklů do jednotlivých lágrů. Zbyli jsme nakonec čtyři, všichni političtí s tresty nad deset let. Kromě mne a Zdeňky ještě Olda Holan, který v civilu přednášel neví v jaké hodnosti na brněnské technice a Jarda Červený, také pak dobrý kamarád, v civilu dělník. Když muklové z ústředáku zjistili, co jsme zač, otipovali nás na Nikolaj s poznámkami: "Kluci držte se, je to tam tvrdý." K tomu Olda měl optimistickou a jak se ukázalo správnou připomínku: "Tak to tam bude ta správná společnost". A byla.

Na Nikolaj nás přivezli 28. listopadu 19052. Lágr Nikolaj byl postaven po levé straně silnice, táhnoucí se po vedlejších horských hřebeni Krušných hor od t.zv. Abertamské křižovatky nad Jáchymovem směrem na Mariánskou, a to asi 400 m od této křižovatky. Název dostal od staré šachty Nikolaj, která byla severně od tábora, směrem na Abertamskou křižovatku.

Před táborovou bránou jsme přijeli na korbě nákladního auta ještě spolu s dvěma dalšími mukly, kteří se vraceli z muklovské nemocnice ve Vykmánově. Jedním z nich byl Mirek Job, který prošel pověstným klášterem-mučírnou StB na Mariánské. Po amnestii v r. 1960 bydlel blízko mne v Praze na Lhotce, kde jsme se často stýkali.

Tehdy už leželo na horských hřebenech 30-40 cm sněhu. Když jsme vyskákali z auta, měli jsme ho hned plné boty. Po "filcunku", prohlídce kapes a "zavazadel", tedy dek, rezervního prádla a esšálku, jsme prošli drátěnou bránou do tá-

bora. Nad bránou byl nějaký nápis jako prací ke svobodě či k převýchově nebo jiný nesmysl.

Vlevo od těchto drátěných vrat stála dřevěná bouda, t.zv. brána, s funkcí kanceláře, kde byl službu konající velitel stráže a starší tábora – kápo, tehdy Kužela. To byl vysoký černovlasý a černooký chlap a knírkem, oblečený v černý mundúr, v civilu hrobník, okrádající hroby. K ruce měl dva poskoky, trpaslíky, z nichž jeden byl vrah, darebák, druhý, trochu slušnější se jmenoval Tonda.

Když jste přišli na bránu, ptal se nás velitel stráže na jména, povolání, délku trestu a paragrafy. Odpovídal jsem nikoli v pozoru, ale se založenýma rukama. Kužela ke mně skočil, strhl mi ruce dolů a zařval, že každý cikán, který se chce převychovat a ví, že má stát před panem velitelem v pozoru, je mu milejší, než reakční študák. Velitel stál mlčky a bez poznámek.

Pak nás odvedl poskok Tonda na třetí barák, stojící přímo v ose za kuchyní směrem k šachtě Nikolaj. Na baráku bylo dvanáct světnic, na každé dvacet dva až dvacet čtyři muklů, kteří spali na dvojitých palandách a při jídle seděli, pokud se vešli, na dvou lavicích u jednoho dlouhého stolu. Na stěně byl věšák na šálky, pod ním kbelík na "kávu". V rohu kamna a kbelík či dva na uhlí. Každá místnost měla dvě okna. Pokud okna vedla nikoli do tábora, ale do oplocení, musela být zabílena a nesměla se nikdy !!! otvírat.

Sám jsem byl zpočátku na světnici navíc a několik nocí jsem spal na místě někoho, kdo měl právě noční šichtu. Dlouho jsem však na své první světnici nebyl. Hned třetí nebo čtvrtý den jsem dostal horečku a několik dní pak pobyl na marodce. To byla tehdy světnice na pátém baráku, kde místo paland byla jednotlivá lůžka. Dveře neměly kliku a otevíraly se silným kopnutím.

Když jsem se vrátil zpět na barák, dostal jsem se na světnici, kde jsem už měl vlastní lůžko. To byla úplná výhra. Starším světnice byl Láďa Hlaváček, který mně jako nováčkovi byl v lecčems nápomocen, alespoň dobrou radou. Dalším spolubydlícím byl známý útekář Jirka Nyčalo, s kterým jsem býval ve 44. pražském oddílu Junáka. Z téhož oddílu zanedlouho přibyl na Nikolaj Karel Šťastný, rovněž s modrou páskou útekáře na levém rameni saka.

Láďa Hlaváček mi po několika měsících fárání na šachtě prozradil, že se mezi sebou sázeli, vydržím-li pod zemí déle než tři dni nebo týden. Zřejmě jsem i na tamní poměry nevypadal zrovna silně. Ani se nedivím, protože jsem už v soudní vazbě na Pankráci jednou dostal coby mimořádnou výživu /měl jsem při 183 cm výšky váhu 61 kg/ povolený od dobrého bachaře "Franty Rámuse" nákup jednoho kelímku hořčice. "Franta" to myslel vážně a pro mne ta hořčice byla přímo rajsskou pochoutkou. Vážně, A v té šachtě jsem si pobyl až do léta 1958, kdy se omezovala těžba uranu a já se dostal z Rovnosti na Prokop, obnovený tehdy coby stavební komando.

O našem pracovním zařazení píše Karel Pecka v Motáčkách neznámému, kdy si k sobě vybral Zdeňka Otrubu. Mne odmítl myslím nejen kvůli brejlím, jak píše. Nevypadal jsem opravdu příliš na příštího horníka a Karel měl nepochybně oprávněné obavy, že by mě v partě neuznávali. Fáráli jsme na šachtě EDUARD nedaleko Nikolaje.

Masarykův lid

Na svou první šichtu si vzpomínám přesně. Je to zážitek sfát poprvé! Přes muklovské halinové hadry se navlékly rozbité pogumované fáráky, na nohy se vzaly dřevě holinky, na hlavu koženou helmu, která na ostříhané hlavě klouzala a bylo dobré ji vystlat papírem. Do ruky jsem dostal karbidovou lampu, která mně na konci šichty zhasla, když začaly bouchat odstřely. Zápalky jsem tehdy ještě neměl, ty jsme si museli kupovat z kapesného. A tak jsem se tehdy podle kolejí a potrubí došoural v naprosté tmě přes tři-čtyři křižovatky k dobře 2 km vzdálené šachtě. Dokázal jsem tu první šichtu naložit jediný vozík hlušiny, ale protože tři první šichty byly režijní, kdy se výkon nepočítal, a to právě konec listopadu 1952, stačilo mi to k tomu, že jsem měsíc splnil na 100% výkonové normy. To bylo důležité, nebyl jsem zatím neplnič. Zatím.

Druhou šichtu mě poslal štajgr na dobývku pomáhat nosit rudu. Když jsem vylezl z rozrážky asi 30 m po mokřích zablácených žebřících na dobývku, seděl tam na kameni mukl, zdálo se v černém obleku s bílou šálou na krku. Byly to ovšem jen pečlivě čisté fáróky a ručník. Podal mi ruku s výrazem a gestem gentlemana v salonu a pronesl odpovídajícím tónem; "Jmenuji se Antonín Fráňa a nenávidím jakoukoli fyzickou práci." Makat jsme ovšem museli tehdy i později. Tonda věděl, kdy kdo vstřelil branku na významném fotbalovém utkání stejně, jako kdy a kde byl na našich i největších světových scénách hrán Aischylos, Euripidés a zvláště Sofokles. Opravdu zajímavá dělbá paměti.

Když jsem se s Toníkem, který odjel v r. 1968 do Švýcarska, potkal na jedné muklovské akci, nepoznali jsme se a bohužel si nepohovořili, jak jsme se celá léta těšili. Krátce nato zemřel.

Po šichtě jsme vyfárali, seřadili se na cestě nad šachtou Eduard a špinaví a mokří stáli na mraze tak dlouho, až nás velitel eskorty dokázal spočítat. A bývalo to dost dlouho. Jednak nás eskorta nechala úmyslně mrznout a bavila se ve vrátnici závodu, jednak občas někdo zmeškal fárání, protože nedovedl odhadnout konec šichty. Zpočátku jsme se řadili do pětic, později do čtveřic a to na závodě i na lágru při sčítání stavu. Při dvojciferném IQ bachařů a školním vzděláním, které končovalo viditelně před malou násobilkou čtyřmi, nám to vyneslo další hodiny stání navíc.

Na lágr jsme pochodovali asi 800 m dlouhým koridorem z ost natých drátů namačkání na sebe. Sražení řad, kdy jsme se museli pochytyat, jak zněl povel, každý předcházejícího kolem pasu, bylo později vylepšeno tím, že jsme byli před začátkem odchodu svázáni dohromady v pase ocelovým lanem. Klopýtnutí jednoho znamenalo pokopané nohy celé řady jdoucí za ním. A ve sněhových závějích to nebylo zřídkka.

V zimě počátkem roku 1953 bylo tolik sněhu, že baráky byly úplně zafoukané závějemi. Do našeho baráku vedl asi 10 m dlouhý tunel, k oknům světnice jsme si prohazovali šachtu či příkop. Samozřejmě, že po šichtě jsme museli prohazovat cesty a nástupiště na lágru a hlavně oplocení, aby se nikdo nepodhrabal. Sníh tehdy ležel dlouho do jara.

Na stálou práci jsem byl přidělen coby pomocník lamači Mirkovi Sobotkovi z Moravy, zvanému žertem Kulak. Normu na dobývce jsme hned druhý měsíc, leden 1953, ne-

splnili. Snížení dávky krmiva, které jsme dostávali, nás nepovzbudilo k vyššímu výkonu, spíše naopak. Spočítali jsme si, že příjem energie při vyšších dávkách stravy pro plniče normy bychom museli zaplatit několikrát vyšším fyzickým výkonem.

Když jsem se pak ocitl v páru s Pepíkem Lagroněm, dosáhli jsme výkonové normy 12,5 % a to ještě dodnes nevím za co, protože práce jsme udělali snad méně než nic. To už ale nevypadalo pěkně, měli jsme podle tvrzení náčelníka Nikolaje Schambergra, řečeného prasečí rypák, nejméně z celého jáchymovska. Civilové na šachtě nám tehdy říkali, že prý o nás hovořila jakási západní stanice jako o "statečných chlapcích, kteří se nevzdali ani v koncentráku." To byl nesmysl. Byli jsme prostě s Pepíkem ve stavu, kdy jsme už dělat nemohli.

V létě 1953 vrcholil na Nikolaji hlad. Jednou uprostřed horkého letního dne, kdy jsme vyfárali z ranní šichty, v den, kdy většina z nás jedla naposled předešlého večera jen vodovou polévku, a snídala jen šálek "kafe", neboť si nedokázala ušetřit nic z pětidenní mizerné dávky chleba, omdlelo na nástupišti nad šachtou Eduard postupně dvanáct muklů hladem, takže směna nemohla dlouho odejít na lágr. Sám jsem v té nejhorší době omdlel třikrát hladem a vyčerpáním.

Příštího dne, co byly zveřejněny na táboře výkony muklů na šachtě za minulý měsíc si mne a Pepíka Lagroně vytáhl z nástupu velitel pracovního nasazení muklů jáchymovských lágrů, por. Pták, jeden z největších komunistických grázlů z řad jáchymovských estébáků a vlídně nám oznámil, že s námi bude druhý den fát a že nás už pracovat naučí. Vědělo se, kdo Pták je a kamarádi nás upozorňovali na krajně nebezpečnou situaci. O Ptákovi se říkalo, že už pod zemí zastřelil někoho z muklů. Pták však nejen, že s námi nesfáral, ale dokonce se už nikdy na Nikolaji neobjevil. Nepochybuji, že jsme byli lecčehos ušetřeni.

Pak jsem se ocitl v partě Jirky Jandy, dříve mladého důstojníka. Parta pracovala na dobývce, kde byla ruda, a tak jsme konečně splnili plán dokonce nad 120 %, dostali červené lístky, tedy větší dávky stravy. Už jsem si nemusel vypůjčovat červený občas špatně procviknutý lístek od Jirky Nyčkala, aby se mi podařilo takto získat trochu jídla navíc. Tak jsem se i fyzicky vzchopil. Největší zásluhu na tom měl ovšem Láďa Hubáček.

Láďa pracoval na Nikolaji jako civilní kolektor obcházející dobývky. To mu umožňovalo stálý pohyb po šachtě a styk s mukly. Bydlel v Praze Vršovcích, a zjistili jsme, že máme některé společné známé. Vznikla vzájemná důvěra. Láďa pak nosil téměř každý týden motáky ode mne rodičům a zpět a skoro každý den něco k jídlu, co mi naši poslali. Takto se jeho obětavost rozšířila na řadu dalších muklů. Často fáral dolů až s nebezpečně nadutými fáráky. Nikdy si od našich rodičů nic nevzal ani na úhradu výdajů za dopravu, které se svou činností měl. Jeho obětavé činnost, kterou řadě muklů umožnil lépe přežít nejhorší dobu na Nikolaji v roce 1953, posílil je morálně a jako stejně i jejich rodiny, skončila až za několik měsíců tak, jak skončit musela: Láďa se ocitl také v kriminále. Po svém propuštění z Leopoldova v r. 1965 jsem ho vyhledal, ale po srpnové invazi r. 1968 jsme své styky raději přerušili.

Masarykův lid

Splnění normy koncem léta 1953 mi vyneslo také první návštěvu rodičů. Od svého zatčení 30. dubna 1952 jsem je zahlédl jen během třídního přelíčení v listopadu 1952 vzadu ve velké síni pankrácké soudní budovy za řadou estébáků a komunistické sebranky z fabrik. Tehdejší maminčiny povzbudlivé posunky mám dodnes před očima.

Koncem roku 1953 se stravování na Nikolaji poněkud zlepšilo. Ne z humanismu jáchymovského velitelství, ale proto, že bylo třeba udržet fyzickou kondici muklů do té míry, aby byli schopni dolovat uranovou rudu, proudící bez přestání do SSSR. Vánoce byly poznamenány kromě zvýšené aktivity bachařů také tím, že kuchaři, vesměs sebranka z kriminálníků a retribučáků, udánlivě spálili připravované vánoční pečivo. Ve skutečnosti celý rok stíháný cukr dopravili na šachtu, tam ho s civilisty stejných kvalit vyměnili za alkohol a ten pak na lágru vypili. Myslím, že to náčelníkovi Prasečímu Rypákovi ani nevadilo.

V té době také přišla uhelná krise. Fasovali jsme jen jediný kbelík uhlí »a světníci na den. Na naší světnici kdosi před Vánocemi rozlil trochu "kafe" na podlahu sotva dva metry od kamen. Led tam vydržel přes celou zimu.

Pomáhali jsme si tím, že jsme pod fáráky nosili ze šachty trochu dřeva. Spotřeba dřeva na šachtě stoupala, vedení šachty se ozývalo. Tak před vstupem do tábora přišel pravidelně rozkaz eskorty: "Kdo nese dřevo, ať ho odhodí". Vylétlo dostatek polen, aby měli i bachaři čím zatopit a dali pokoj. Zbytek se odnesl do tábora. Určitý modus vivendi na úkor šachty. Občas vytáhli bachaři některou ze čtveřic, aby ji profilcli, zpravidla bezúspěšně, neboť v namačkaných řadách nenesl nic ten krajní a druzí už uměli co potřebovali podstrčit někomu jinému.

Z jedné odpolední šichty jsem nesl pod fárákem zvláště veliký kuláč. Na rozkaz odhodit dřevo jsem nereagoval. Ale teď začal neobvyklý filcunk jedné čtveřice po druhé. Před každým zástupem jeden bachař, nebylo úniku. Položil jsem si ten rozměrný kuláč resignovaně na dlaň, zvedl ruce nad hlavu, jak se při filcunku dělalo, a postoupil těsně k bachařovi a očekával průser. Kuláč se však ocitl mimo zorný úhel bachaře, který zůstal v podřepu, a tak jsem vstoupil do tábora.

Na celém baráku to byl tehdy jediný kus dřeva. Čímž myslím ten špalek, ne sebe.

Ještě několik slov k Nikolaji

Po více než dvačtyřiceti letech jsem při pořádání svých písemností narazil na stať Nikolaj, napsanou r. 1993, nevím už k jakému účelu. Ale myslím, že neškodí k tomu připojit ještě pár poznámek.

Po roce 1990 jsem si zajel na Nikolaj ještě vícekrát. Byl jsem třikrát v Karlových Varech jako pacient s lehčí cukrovkou a udělal si na Jáchymovsko výlety. Přímo do Jáchymova jsem každoročně jezdil na "jáchymovské peklo", shromáždění bývalých muklů s účastí řady politiků. Především jsem se ovšem v Jáchymově a okolí pohyboval jako pracovník ÚLV, Ústavu pro vyšetřování a dokumentaci zločinů komunismu.

Snad jsem měl pocíťovat osobní zadostiučinění, když jsem na nástupišti Nikolaje stál nyní jako podplukovník Policie ČR, tam, kde jsem kdysi téměř čtyři roky stával jako

hladový a prostydlý mukl. Ale úvahám ani vzpomínkám jsem se příliš nevěnoval, to není moje povaha. Spíše jsem konstatoval, jak rychle zarůstají stromy a keři zbytky tábora, téměř zcela srovnaného se zemí po jeho zrušení 1. 7. 1958. Něco z mého pobytu na Nikolaji již bylo zaznamenáno jinde: Dokumentaristka Kristýna Vlachová se mnou /a s dalšími mukly/ natočila spoustu materiálu nejen na Jáchymovsku. Mgr. Tereza Babková se mnou nahrála obsáhlý dokument pro O. S. POST BELLUM.: s použitím záznamu Mgr. Tomáše Boušky. Nejobsáhleji se mou minulostí zabývala Eva Čechová, které byla tématem její disertační práce na Technické univerzitě v Liberci. – Nedomnívám se však, že v některé z těchto by bylo něco podstatného, o čemž se já ve své stati nezmiňuji.

Naposled jsem o svém pobytu na Nikolaji hovořil třikrát.

Dne 8. července 2017 za mnou přijela z Bratislavy Slovenská státní televize do Prahy a v mém bytě jsme natáčeli obsáhlý dokument.

Pak mě 29. července odvezla organizace Paměť národa /Post bellum/ do jejich studia na Malé Straně, Na Kampě – opět polodenní rozhovor, dokument zatím natočený a ukončený mým pobytem na Nikolaji.

A konečně mě tato organizace odvezla 21. srpna /na moje 87. narozeniny/ na Nikolaj, kde archeologové plzeňské univerzity zahajovali výzkum tábora. Šlo o mezinárodní akci archeologických výzkumů nacistických a komunistických koncentračních táborů. Centrum akce je logicky Polsko. Podařilo se mi znovu objevit střed táborové brány /rourka, do které se zastrkoval kolík táborové brány/ a dát tak archeologům pevný základní bod k celému výzkumu. Byla to tečka za mým někdejšími studii archeologie na Fil. fak. UK do mého zatčení 30. dubna 1952. Akci natáčela ČT 1 a uvedla ji druhý den v hlavních večerních zprávách. Tak jsem měl možnost pronést k věci ještě několik vět. Akce ovšem probíhala více než tři hodiny a vše si natáčela kromě ČT 1 především Paměť národa.

Když jsem se telefonicky zeptal v těchto dnech Mgr. Zdeňky Vařekové z filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni na výsledky výzkumu, dověděl jsem se především, že výzkum bude ještě pokračovat v létě 2018.

Že bych se tam ještě ve svých 88 letech jednou podíval? Je to značně optimistická úvaha.

V Praze, dne 6. prosince 2017

Jiří Málek

Budit, křísit, tot' starší hesla pro to,

čemu dnes říkáme zrevolucionovat ducha.

T. G. Masaryk

Advokát Václav Král vzpomíná na manželku Ferdinanda Peroutky, která se z Ameriky vrátila do Československa po roce 1989 a tady také dožila. Byla v kontaktu s Klubem Milady Horákové, takže mnozí jeho členové ji osobně poznali.

PANÍ SLÁVKA PEROUTKOVÁ (1922 - 2017)

Troufám si tvrdit, že advokáti jsou vedle psychiatrů a psychologů rovněž znalci života a lidí. Co je vlastně advokacie? Řemeslo, někteří kolegové říkají poslání, ale jedno se jí určitě upřít nedá. Poskytuje možnosti seznámit se s mnoha lidmi nejrůznějších kvalit – od špatných charakterů, přes nutný střed až po vzácné jedince. Slovo jedinec je sice maskulinum, femininum od něho neexistuje, ale ženy jsou tím myšleny také. Slovem vzácné nemyslím jen osobnosti známé z veřejného života, ať již svou tvorbou, či celebrity zmiňované v tisku nebo v televizi, ale sumárně řečeno, osoby, se kterými je radost se seznámit.

Na důkaz svého tvrzení uvedu následující případ. Mohou za to restituční zákony po r. 1990. Tehdy jsem převzal zastoupení dvou Čechoameričanek, jejich právo na restituci bylo nepopiratelné. Obě dámy mne ve smluvený den navštívily v mé kanceláři, jsouce doprovázeny pouze podle kalendáře starší elegantní paní, která na konci jednání suše prohlásila, že se jmenuje Slávka Peroutková. Jak později vyprávěla, jakmile jsem skončil jednání s klientkami, věnoval jsem se výhradně jen jí, a měla trochu pravdy.

Abych jí dokázal, že vím, o koho jde, hned jsem řekl, že byla manželkou F. P. Routky – což byla zkratka pro jméno Ferdinanda Peroutky, jak ji používala O. Scheinflugová ve své knize Český román. To byl počátek našeho seznámení.

Paní Peroutková po svém návratu z USA ihned na počátku 90. let získala malý dvoupokojový byt poblíž Václavského náměstí. Tam jsem byl pozván ještě s jednou kolegyní, rovněž advokátkou. Vyvinuly se z toho časté návštěvy i za přítomnosti penzionovaného soudce, známé advokátky Hany Marvanové, advokátky z Říma JUDr. Michaličkové a rodinných přátel paní Peroutkové.

Paní Peroutková nás překvapovala svým zájmem a přehledem o české i světové politice, dokazovala, že byla po dobu 33 let manželkou našeho věhlasného novináře Ferdinanda Peroutky, jemuž někteří dnešní novináři nesahají ani po kolena, mnozí ani po kotníky. Když se v r. 2000 odehrávala krize kolem České televize, byl jsem poctěn prosbou pí. Peroutkové, abych se s ní zúčastnil manifestace na Václavském náměstí.

Činnost a útrpnou cestu naší emigrace po r. 1948 vylíčila pí. Peroutková v knize svých vzpomínek nazvané Třetí ženou svého muže, což je nejen originální titul, ale i fakt.

Paní Slávka se s budoucím manželem seznámila prostřednictvím jeho dcery Evy a brzy se stala jeho sekretářkou v redakci Svobodných novin. Vzpomínkové čtení je mnohdy veselé, jindy smutné, to když líčí krutý úděl mnohých našich emigrantů, ale vždy zajímavé. Po útěku F. Peroutky ihned po únoru 1948 se paní Slávka pokoušela rovněž o útěk, ale na hranicích byla zadržena. Tehdy ještě nebyly přechody hranic považovány za pokus o vyzvědačství nebo velezradu, jako se to stalo brzy potom. Musela se denně hlásit na policii, ale přesto se jí podařilo brzy uzavřít manželství s Angličanem p. Deederem. S ním pak odjela do Anglie, odtud se dostala do USA a s manželem se na dálku rozvedla. Toto rozvodové řízení bylo velmi zajímavé i po stránce právní. Paní Slávka adresu svého anglického manžela neznala. Její americký advokát dal do tří významných amerických novin výzvu, aby se pan Deeder těmto novinám za účelem rozvodu ozval. Vzhledem k tomu, že se neohlásil, americký soud manželství rozvedl. Paní Slávka se pak brzy vdala za Ferdinanda Peroutku. Ve svých knižních vzpomínkách dále popisuje epizody ze života se svým manželem.

Z rozhovorů, které jsme spolu vedli, brzy vykrystalizovaly naše názory na novinářské povolání, jak jsem se je pokusil sepsat v následujících řádkách.

Spisovatel Ludvík Vaculík kdysi prohlásil, že není nic tak zbytečného jako včerejší noviny. Když bychom se chtěli vyhnout sarkastické poznámce, že mnohdy jsou zbytečné i ty dnešní, lze vznést otázku, co dělat, aby ani ty noviny včerejší nebyly zbytečné, aby vydržely déle, některé možná až na věky věků. Ale to už opouštím pojem noviny a přecházím k hodnotám trvalejším, literárním. Není náhodou,

Masarykův lid

že významní prvorepublikoví literáti byli zároveň i výbornými novináři. Bezpochyby to byl např. Karel Čapek, Eduard Bass, Karel Poláček a mohli bychom jmenovat i další osobnosti.

V téže knize svých vzpomínek paní Slávka píše, jak její manžel trpěl tím, že není uznávaným spisovatelem. Toto je nepochopitelné, zejména pro toho, kdo přečetl jeho knihu *Oblaka a valčík*, případně viděl divadelní představení, jež vzniklo na základě této knihy. Také jeho kniha *Budování státu* svědčí o jeho spisovatelském talentu.

To snad byl jediný kardinální omyl této osobnosti.

Ale v současné době novinář a zároveň literát je téměř nedostatkové zboží.

A nyní pár úvah o novinářích, na kterých jsme se s paní Peroutkovou shodli.

Novináři svou činností ovlivňují masy lidí, aniž by byli těmito masami vybráni, tím méně voleni. V tom je právě čertovo kopýtko: nejsou zvoleni ani vybráni, přesto masy ovlivňují. Jsou vybírání šéfredaktorem, ten vydavatelstvím novin. A kdo může ovlivňovat nebo skutečně ovlivňuje vydavatelství?

Novináři mají také a suďte, zdali výhodu či nevýhodu, že si praktickou politiku nevyzkoušeli. Myslím tím zejména – předem – před svou novinářskou činností. Ne každý novinář si mohl okusit praktickou vysokou politiku jako pan Pavel Tigrid, který byl dlouhá léta novinářem a redaktorem, potom ministrem kultury a opět psal články do novin. Ten měl možnost obě tyto profese srovnávat, a nejen u nás, ale v době nacistické okupace i v Anglii a pak za svého dlouhého pobytu ve Francii.

Dále jsme se s paní Peroutkovou shodli v tom, že čtenář by měl k politickému článku přistupovat s určitým napětím. Neměl by podle nadpisu a jména autora předem poznat, co tento novinář napíše, koho bude kritizovat až drtit, nebo kterému politickému směru bude nadřezovat.

V období vlády komunistů v letech 1948–1990 jsem vždycky v duchu odsuzoval, že v nadpisu článku se již odráží hodnocení určitých fakt. Nadpis článku má konstatovat určitou skutečnost. Její výklad, hodnocení, stanovisko autora, případně poučení by měly být v článku

sámém. Ať čtenáři sami posoudí, nakolik se v dnešních novinách tento způsob praktikuje.

Ale nebudme k povolání novinářů zase jenom kritičtí. Je to těžké povolání, které vyžaduje, aby jedinci byli všestranně vzdělaní, aby dokonale ovládali češtinu, aby měli osobitý styl. Podle mého názoru, a paní Slávka Peroutková se k němu přiklonila, by měl každý novinář /novinářka/ studovat důkladně historii zejména takových 200 let zpět, studovat sociologii, politologii a seznamovat se s právními pojmy, aby nedocházelo ke zmateným výkladům, jak často čteme.

Působí skutečně trapně, když si novinář plete pojmy „žalovaný“ a „obžalovaný“, „zcizit“ a „odecizit“. Když renomovaný publicista ve váženém časopise napíše, že Masaryk zničil v r. 1918 vyvinutý právní řád rakousko-uherský, jde o manko, kterého by se nedopustil ani pokročilejší student právnické fakulty, neboť ví, že naši političtí prapraotcové již v den zřízení samostatného státu Československého zákonem č. 11 z 28. října 1918 v čl. 2 proklamovali, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti“. Toto uvádím jako negativní příklad toho, jak i novinář, který jinak píše na úrovni, se může kardinálně mýlit. V témže časopise pak publikovali mou repliku na dané téma, ale reakce na ni jsem se nedočkal.

Kromě uvedených předpokladů k novinářské práci to chce také skromnost při úspěších, dostaví-li se někdy. Těmi úspěchy nemyslím jen získávání těch nebo oněch cen, ale konsensus širokého okruhu čtenářstva, které uzná, že článek napsal „pan novinář“ a se zájmem „ho“ čte. A při tom všem by si měl novinář být vědom toho, že si nesmí nic myslet o své ojedinělosti a neomylnosti, té se zbavili již i katoličtí papežové. Je to těžké, u některých ne ještě plně vyvinutých novinářských jedinců úkol nad jejich síly.

Celou dobu, co jsem paní Peroutkovou znal a kdy jsem ji občas navštěvoval, jsem se domníval, že její křestní jméno je Slávka. Teprve při posledním rozloučení na Olšanech 23. 8. 2017 jsem zjistil, že se jmenovala Jaroslava.

Václav Král

Demokracie bez uznání mravní autority,
autority zásad a povolání osob, je nemožná.
T. G. Masaryk

...Konečný cíl člověka a smysl života je etický.
T. G. Masaryk

Nejsme národ chudý, ale marnotratný.
T. G. Masaryk

AKTUALITY

Redaktor LN Petr Zídek v Lidových novinách 7. 2. 2018 uvažuje nad nebezpečím, kterému je vystavena společnost podléhající různým iluzím, třeba o ideologii, o programu, vizím, které slibují "růžové zítřky". Někdy až umanutě setrvává v takové víře, aniž by ji mohla posoudit zkušenostmi a vlastním prožitkem. Vždy je na místě uchovat si střizlivost a soudnost.

ŽIVOT V ILUZI

Čtu si v knize CESTY DO UTOPIE. Jde o výbor z publikovaných svědectví československých meziválečných intelektuálů o sovětském Rusku. Kniha je to mohutná (871 stran) a pečlivě edičně připravená (Kateřinou Šimovou, Danielou Kolenovskou a Milanem Drápalou). Čím déle čtu, tím více mám dojem, že téma knihy není historické, ale současné.

Editoři svou antologii opatřili velmi případným mottem historika Tonyho Judta: „Ptát se, proč lidé, kteří SSSR navštívili, neviděli pravdu, se mívá s meritem věci. Většina lidí, kteří pochopili, co se v SSSR děje, tam kvůli tomu nepotřebovali jezdit a zemi si prohlížet – zatímco ti, kdo do Sovětského svazu odjížděli s plamennou vírou, se obvykle vraceli ve stejném stavu. Pravda, jakou hledal oddaný stoupenec komunismu, nebyla testovatelná dobovou realitou: jediným měřítkem tu byly budoucí výsledky.“

Cestování do sovětského Ruska bylo mezi válkami exkluzivní záležitostí. V knize citovaný historik Jan Lomíček odhaduje, že v letech 1921-1938 navštívilo „zemi sovětů“ maximálně 18 000 československých občanů. Mezi nimi bychom ale našli téměř celou levicovou kulturní elitu od Seiferta a Nezvala až po Fučíka, Majerovou nebo Clementise. Ti ve své drtivé většině šířili po návratu s realitou se naprosto míjející obraz sovětských poměrů. Mnozí později vystřízlivěli, někteří své pomýlení zaplatili životem. Jejich iluze se po druhé světové válce staly závaznými pravdami.

Pár let po pádu berlínské zdi vydal francouzský historik Francois Furet knihu MINULOST JEDNÉ ILUZE. Ústřední roli v ní hrají intelektuálové, kteří své iluze o sovětském systému šířili na Západě. Tato iluze je jistě dnes již minulostí. To samé se ale bohužel nedá říci o způsobu vnímání světa, který se řídí vírou vnímajících.

Dnes se často mluví o vzájemně nekomunikujících sociálních bublinách, jejichž členové se utvrzují ve svých „pravdách“ a žádná skutečnost je nemůže v jejich přesvědčení zvratit. Levicová intelektuální scéna za první republiky byla přesně takovou do sebe uzavřenou skupinou: fakta Jana Slavíka nebo argumenty Ferdinanda Peroutky nemohly s vírou Marie Majerové nebo Adolfa Hoffmeistera nijak pohnout.

Místo jedné velké iluze spojené s komunismem čelíme dnes mnoha různým iluzím a falešným obrazům. To, že je nezastřešuje jedna velká ideologie, neznamená, že jsou méně nebezpečné. Možná spíše naopak. Iluze dneška nemají svoji Moskvu a kominternu, čímž jsou mnohem amorfnější a nepředvídatelnější. Navíc se díky nové technice rychleji šíří a stát má mnohem méně nástrojů, jak je potírat. Bojovat ale proti nim musíme. Už proto, aby naši potomci za osmdesát let nemuseli vydávat tlustou antologii o tom jak jsme byli hloupí a jakým nesmyslům jsme věřili.

Petr Zídek

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

V jubilejním roce 100. výročí vzniku samostatné Československé republiky otevíráme dílo Ferdinanda Peroutky Budování státu a v jeho podání si připomínáme okolnosti a události z roku 1917. Otiskujeme některé pasáže z kapitoly Konec oportunismu, v níž se zabývá oportunismem českých poslanců na říšské radě soustředěných v Českém svazu, projevem 222 českých spisovatelů z května 1917 i ústupky Rakousko-Uherska před zahájením mírového jednání.

Ke konci r. 1916 navrhl americký prezident Wilson oběma válčícím stranám, jednat o mír a oznámit podmínky. Čtyřdohoda odpověděla, že mezi jejími cíli, o nichž „civilizovaný svět ví, že obsahují všechno nutné“, je také osvobození Italů, Rumunů, Čechů a Slovenců z cizího panství.

Odpověď, k níž se dala donutit organizace, soustřeďující všechny české poslance na říšské radě, představovala nejnižší bod v úpadku sebevědomí a pravdomluvnosti. Český svaz odpovídá, že národ, který zastupuje, nepřeje si být osvobozen, a že v situaci, ve které je, cítí se tak dobře, že mu

Masarykův lid

ničeho není třeba. 24. ledna 1917 posílá Český svaz projev rakouskému ministerskému předsedovi Clam-Martínovicovi a zahraničnímu ministru Czerninovi, ve kterém lituje nezasedání parlamentu jen proto, že se tím znemožňuje českým poslancům osvědčit z parlamentní tribuny věrnost českého národa říši a dynastii: loajální projev Čechů v parlamentě nejlépe by byl schopen v cizině čelit „dojmu nesvědčitých hesel, která v poslední době uveřejňují někteří jednotlivci a která mohou ideu státu rakouského kompromitovat“. Dále se žádá ministerský předseda, aby vymohl audienci u císaře, ve které čeští poslanci ujistí, že věrně lnou k panovníkovi i ke státu. Konečně žádá Český svaz, aby toto smýšlení nezůstalo tajemstvím a aby ministerský předseda oznámil veřejnosti odmítavé české stanovisko k notě Dohody.

Vše, co Český svaz tehdy konal, bylo jako vypalovat proti sobě pistoli s nadějí, že není nabita. Odmítali svobodu, doufajíce, že přesto přijde. Prohlašovali, že si nepřejí pomoci, očekávajíce, že tomu nebude uvěřeno. Blahopřáli k vítězstvím rakouské armády, ničeho si nežadajíce tak silně, jako aby byla poražena. Na omluvu před historií nabízejí jediné tvrzení, ostatně z největší části pravdivé: nebylo to více než politické manévry. V jiných národních institucích však vzniklo vědomí, že přespočet a důkladnost oněch manévru a vytáček zcela zakryje základní skutečnost, že národ chce svobodu; že touha po svobodě musí být světu oznámena a že Český svaz zcela přestal se hodit k takovému poselství; že v boji, ve kterém jedna strana střílí naostro, nemůže druhá stále jen střílet naslepo; že věc českého národa nesmí být utopena v taktice, která se stává škodlivou cílí. Projev 222 českých spisovatelů z května r. 1917 byl vzpourou proti oficiální politice a vyslovil jí nedůvěru národa. Žádná historie nemůže být tak nevděčná, aby necitovala aspoň částí onoho statečného dokumentu: „Obrácíme se k Vám, pánové, ve veliké době našeho národního života, v době, za níž všichni budeme odpovídat celým staletím...

Sněmu českého tou dobou bohužel vůbec není, jediným svobodným fórem českých poslanců může býti prozatím jen říšská rada ve Vídni. Nuže, pánové, aspoň tam buďte pravdivými mluvčími svého národa, aspoň tam povězte státu a světu, co Váš národ chce a na čem trvá!...

Český národ nemůže nyníjší delegaci přiznati práva, aby na říšské radě jeho jménem mluvila a jednala, dokud předem se nezajistí úplná občanská svoboda našeho života veřejného!...

Touhy a práva národa československého nabývají nové posily a nového důrazu dosavadním průběhem světové války, za níž se dostává příští Evropě nového demokratického vzezření...

Výmluvné národní mlčení, nezmatené sebe větším útlakem, nemělo být až do skončení světového zápasu ničím rušeno. Teď však se otvírají brány rakouského parlamentu a politickým zástupcům po prvé se naskýtá příležitost, aby, budou-li chtít, svobodně mluvili a jednali...

Národ žádá po Vás, pánové, abyste byli v tuto velikou dějinnou chvíli... Nedovedete-li učiniti zadost všemu, čeho národ po Vás žádá a co Vám ukládá, vzdejte se raději svých mandátů ...a odvolejte sek své nejvyšší instanci: k svému národu!"

Desaveu aspoň tak důkladné jako ono, jež připravil Český svaz „některým jednotlivcům". Desaveu tím vlivnější, že nebylo pochyby, že za ním stojí skutečné smýšlení národa. Výtku nestatečnosti nemohla být formulována důstojněji. Manifest udělal na poslance velký dojem. Někteří z nich, zcela zaujati prováděním taktiky, již upřímně pokládali za nezbytnou, snad po prvé postřehu, že se rozešli s cítěním těch, jež měli zastupovat. Nevěděli, čeho jest se jim bát více, zda hněvu vlády či hněvu národa. Ale jakkoliv velký byl vliv spisovatelského manifestu, nebyl by přivodil v oficiální politice obrat tak veliký, jaký skutečně nastal, kdyby se neudaly i jiné věci a kdyby rakouská pěst sama nezačala se chvět a povolovat své sevření.

Jaké slušné požadavky bylo tehdy možno klást na české politiky doma? Požadavek romantického a krvavého odboje nebyl by úměrný ani situaci, ani lidské povaze. Zápas o svobodu nemohl být rozhodnut na půdě domácí a bylo i zbytečno se o to pokoušet. Nepoměr sil byl přílišný. Každý rozumný viděl, že by byla jediná šance: šance rozdrčení, a jediná vyhlídka: les šibenic. Nemohlo ani být úkolem vůdců, aby vedli lid do tohoto utrpení a plýtvání krví. Vše, co bylo třeba doma vykonat, bylo ukázat, ať mluvením nebo mlčením, že národ chce být svoboděn. Vina je v tom, že ani toto se nepodařilo a že vůdcové nedovedli aspoň setrvat v mlčení, když mluvit nemohli. Mlčení, jediná důstojná taktika pro tu dobu, bylo přerušováno občasným prohlašováním Českého svazu, že národ si nepřije nic než žít pod péčí habsburské dynastie. Teprve od poloviny r. 1917, kdy vyčerpané Rakousko si už vážně přálo mír, byla úředně povolena větší svoboda mínění a čeští poslanci mohli ve Vídni pronést několik těch řečí, jež sloužily za důkaz, že prese všechno, co sami dříve o tom prohlašovali, národ chce svobodu a ničím jiným se neuspokojí.

Mezi oficiálními politiky nebylo obrazů heroických. Stali se radikálními přesně v tom okamžiku, kdy to bylo umožněno uvolňující se vnější situací. Svlekli kožich oportunismu, když nastalo politické jaro, pozorně se dívajíce na teploměr. Celkem je značně obtížné vynést spravedlivý rozsudek nad válečnými oportunisty. Bylo jich ostatně mnohem více, než se dnes vypočítává. Pravda, jejich politický věhlas byl zcela roztráštěn výsledkem války. Žádné z jejich proctví se nesplnilo, a to je vydává posměchu. Ale není spravedlivé úplně odpírat porozumění těm, kteří se na neštěstí musili rozhodovat v dobách plných nejistoty a tragických obav. Čas, který ví, jak to dopadlo, a proto je dvojnásob moudrý, sotva si už umí vyvolat v mysli všechny ne-snáze a pochyby času minulého. Historie v letech 1914 až 1918 nepospíchala tak přímo a nedočkavě k cíli, aby vedle známého výsledku nebyly v různých údobích možné i výsledky jiné, buď záporné nebo polovičaté. Vítězství Dohody nebylo nijak předurčeno a zřejmé už v začátcích. Už jiný výsledek bitvy na Marne dal by patrně jinou podobu celé válce. Pak by bylo bývalo nutno přijmout za oficiální národní moudrost slova, která dr. Kramář napsal na počátku války: všechn radikálismus je zamrzlý tón z Prášilovy trouby. Pak by zase radikálové byli přísně a nepřívětivě posuzováni. S jejich politikou by byl národ rozdrčen naráz, a zbyly by jen jeho kosti, aby z nich snad jednou povstal, snad nepovstal mstitel. Oportunisté se připravovali na poníženou

Masarykův lid

politiku ve vítězném Rakousku a cvičili se v zapírání hrdosti národní a osobní. Po vítězství německé fronty byly by skromné úspěchy oportunismu opravdu jedinou národní pozicí. Dr. Šmeral, velmistr tohoto oportunismu, měl pravdu, když si představoval, jak by se k němu chodilo pro protekci. Thermopyly, v nichž národ najednou padne, jsou ovšem patetičtější. Ale středoevropští národové více milují život než patos.

Denis, starý přítel národa a jeho historik, přísně posuzoval z Paříže nečinnost a malátnost v Čechách. Zdálo se mu snad, že země, v níž povstalo hnutí husitské, je povinna své pověsti větší odhodlaností. Zda ocenil správně vzdálenost od dob husitských? Vývoj udělal z moderních Čech zemi mírnou a štítící se obětí přílišných.

Do české politiky dostal se prvek radikalismu teprve, když to dovolovala konjunktura. Dokud byla možnost, že Rakousko-Uhersko zvítězí a vezme nad odbojným národem strašnou pomstu, dotud byl oportunismus z české politiky nevyhladitelný. Ústřední mocnosti dlouho vítězily na bojištích – proto trval oportunismus tak dlouho. Musíme jej kritizovat, ale nebylo by ušlechtilé neuvést, co mluví na jeho obranu. Nemůžeme tak zneužívat své definitivní znalosti výsledku. Je nespravedlivé bez milosti zatracovat politiku dvou želez v ohni a štítit se všech, kdo ji prováděli. Politika má být připravena na všechny možnosti. Také Masaryk za hranicemi mluvil o možnosti, že on i jeho druzi budou muset zůstat v trvalé emigraci. Není vinou oportunistů, že se připravovali na výsledek nepříznivý, nýbrž že tak někdy činili bez důstojnosti a že se tak vžili do své role, až překáželi vzniku nového světa.

Stát, který už cítí, že se nevrátí z pole válečného ozdoben vavříny, a začíná mít nepříjemné tušení katastrofy, chová se mírněji a ohleduplněji k svým národům, než když ještě věřil, že nepřítele na kusy rozbije. Vítězný stát má vojsko jako hlavní argument. Ale stát, který nemůže přehlédnout, že jeho síla na bojištích zakolísala, bedlivěji přihlíží k duši svých poddaných a hledá jejich souhlas, o němž měl dříve zato, že jím může opovrhovat. Uvolňuje tlak, aby národové dostali se do pokušení jej pochválit. Stává se citlivým ctitel spravedlnosti a práv národů, aby mu to pomohlo při mírovém jednání. Připravuje se shánět sympatie pro sebe, neboť má podezření, že mu jich bude třeba. Dovoluje doma svobodněji myslet a mluvit, aby se zdálo, že není v něm třeba reformy velikých. Od polovice r. 1917 připravuje se již Rakousko-Uhersko tímto vnitřním způsobem na mírové jednání. Odtud až do svého konce nabízí ústupky svým národům a stále je zvětšuje. Nejdříve ústupky psychologické: dovoluje, aby se pronášely řeči, které by bylo dříve krutě ztrestáno; amnestuje a svolává parlament. Od září r. 1918 pak nabízí i ústupky státoprávní a nabízí každý týden více.

Někteří lidé venku i doma, kteří chtěli rozhodnutí úplné, obávali se, aby čeští politikové nepodlehli nyní kouzlu náhlé mírnosti a laskavosti. Za domácí radikály napsal Viktor Dyk: „My se ničeho nebáli tak jako amnestie, a nic bychom tak nevíkali jako oktroj hodně pobuřující.“ Obavy nepotvrzené. Když vláda začala být mírnou a moderní, bylo pozdě pro ni.

Ferdinand Peroutka

3 ARCHIVU

Výklad o tom, kdy a kde otištěný dokument vznikl včetně objasnění okolností jeho vzniku, podává Jiří Málek

SYSTEMATIKA PRÁCE V KONTROLNÍ SÍTI

Dokument Státní bezpečnosti o tzv. Kontrolních sítích byl zřejmě vyhotoven koncem roku 1949 nebo v roce 1950 důstojníkem StB patrně v Uherském Hradišti. Jméno či služební číslo autora, adresáta a případně další údaje by mohl poskytnout průvodní dopis, který se však nedochoval, anebo nebyl zjištěn.

Způsob vytváření kontrolních sítí, tj. proniknutí StB do ilegálních organizací ukazuje, že StB se nemohla zcela spolehnout na tajné spolupracovníky – agenty z řad obyvatelstva, ale snažila se do skupin pronikat kvalifikovanými orgány, příslušníky StB, aby mohla odbojové skupiny přímo řídit a využívat až do jejich tzv. realizace tedy likvidace, zatčení.

Zdůrazňování nutnosti pronikání do odbojových skupin přímo příslušníky StB a nespolehat se na spolupráci agentů,

je třeba chápat X i jako snahu dokládat nezastupitelnost orgánů StB v akcích proti třetímu odboji.

Za povšimnutí stojí úporná snaha vyloučit jakýkoli střet s ozbrojenými složkami odboje, což nutno konstatovat, se ve velké většině případů Státní bezpečnosti skutečně podařilo i když proti nim často stáli zkušení účastníci druhého odboje. Jakkoli se dokument snaží dokazovat, že jde o činnost nutnou, je jasné, že, jak zvláště vyniká v závěru dokumentu o preventivních kontrolních sítích, že jde o činnost nezákonnou a to i z hlediska tehdejších komunistických zákonů. Ale o tom, že komunistický stát a všechny jeho orgány používali své zákony jen tam, kde se jim to hodilo, není třeba hovořit. To je nám známo až příliš dobře.

Jiří Málek

Masarykův lid

Systematika práce v kontrolní síti.

Činnost kontrolní sítě byla zahájena tím způsobem v roce 1948, že agenturní spolupracovníci přišli se zprávami, že jejich známí chtějí uprchnouti do zahraničí a za tím účelem hledají vhodné spojení. Na základě tohoto sdělení a za pomoci agentů se postupem doby napojili naši orgánové na tyto lidi, kteří se po krátkém styku rozhodli zůstat v Československu a protože tyto lidé byli vesměs zapojeni v nějaké protistátní činnosti, spolupracovali naši orgánové s nimi dále a tak postupně vytvářeli tak zv. k o n t r o l n í s í ť.

Naši orgánové vystupují ve styku s protistátními živly individuálně, buď jako spojky neznámé ilegální organizace, nebo jako neznámí ilegální pracovníci, nebo jako representanti vojenské organizace a nebo také jako lidé, kteří potřebují pomoc a podporu. Při tom orgánové nikdy neoznačují blíže své spojení, nesdělují na koho je mají a tím dosahují toho, že nevyvolávají u členů kontrolní sítě domněnku, jako by zde nerušeně pracovala ilegální organizace. Naši orgánové zachovávají při tom velmi přísně všechna pravidla dokonalé konspirace, protože v některých případech se snaží ilegální pracovníci zjistiti s kým se vlastně stýkají. Orgánové proto používají konspirativních vozidel s krycími čísly, při tom vozidel používají s veškerou opatrností, jejich kancelář se nachází mimo budovu krajského velitelství, kam dochází jen v nejn nutnějších případech.

Členové kontrolní sítě fungují jako kvalitní, nevědomí agenti, kteří naše orgány napojují zásadně na stávající ilegální organizace, nebo na jednotlivce protistátně pracující, z kterých se buď podle povahy jejich práce a nebo podle jejich možností kontrolní síť rozšiřuje a nebo se tyto lidé realizují. Při tom podle potřeby orgánové fungují radiotelegrafické spojení se zahraničím, odkud dostávají pokyny ve své práci a tím, že někdy před členy kontrolní sítě provádějí fingované vysílání, upevňují si důvěru a tím, že fungují to, že jsou řízeni zahraničím, získávají vztahy mezi ilegálními pracovníky, protože tyto denně poslouchají zahraniční rozhlas a jsou přesvědčeni, že všechno to, co přichází ze západu jest dobré a správné.

Masarykův lid

- 2 -

#6 (182)
11P

Dále je zde ta okolnost, že drobné ilegální skupiny, nebo i větší skupiny bez spojení do zahraničí hledají spojení ven, jednak proto, aby o nich venku věděly a jejich zásluhy byly venku zaznamenány, ale hlavně proto, aby odtud dostávaly pokyny pro svou práci a byly ve své činnosti řízeny, protože títo lidé mnohdy vytvoří organizaci a neví co mají podnikati a myslí si, že nejlepší činností je teror a diverse. Kdyby našli spojení na agenty pověřené touto činností, byli by jejich výbornými spolupracovníky, a dali by jim mnohdy k dispozici vyzbrojenou skupinu odhodlanou k jakékoliv činnosti. Tím, že spojení na takové lidi naváží naši orgány, převádí se chuť těchto lidí na neškodné pole zpravodajské práce, pro nás mnohdy velmi prospěšné. Títo lidé se při tom podřídí naší vojenské kázní a disciplíně, je jim přísně nařízeno, že nesmí žádné teroristické a podobné činy dělati, protože to jest zahraničím zakázáno a kdyby se přes to nějakého podobného činu dopustili, vystavují se nebezpečí, že budou "po osvobození" postaveni před soud. Tímto způsobem se naším orgánům podařilo již mnoho lidí odvrátiti od teroristické činnosti. Dále jsou títo lidé povinni hlásiti to, kdyby na ně navazoval spojení někdo jiný, buď skupina nebo agent a nesmějí se s nikým slučovat bez vědomí orgána, ani podnikati jakýkoliv čin bez souhlasu orgána a při tom hlásí všechny rušivé činy z dosahu svých možností, mnohdy i se jmény pachatelů. Protože títo lidé věří, že naši orgány dostávají pokyny ze zahraničí, věří a chovají se podle těchto pokynů.

Podle potřeby fingují naši orgány také to, že mají možnost prováděti ilegální převody osob do zahraničí a tím vytváří předpoklady pro to, když někdo, kdo jest ve spojení s členy kontrolní sítě a nebo se na některého člena kontrolní sítě obrátí s tím, že chce uprchnouti do zahraničí a velmi často jsou to lidé, kteří se ukrývají před zatčením a nebo cizí agenti, jest orgánům hlášen a ve většině případů dle pokynů předán a orgán s ním potom naloží podle potřeb, jak již se několikrát stalo. Na tyto lidi by se z pravidla agenturně vůbec nepřišlo, protože naši orgány v praxi narazili často na lidi, kteří se ukrývali rok i déle, aniž by o těchto byla získána nějaká zpráva agenturní, přesto, že títo lidé byli vyhlášeni ve věstníku kriminální služby a bylo po nich pátráno. V případě, že by títo lidé navázali spojení na osoby zabývající se převáděním osob do zahraničí, dostali by se ven a protože jsou to lidé, kteří jsou rozhodnuti bojovati proti našemu zřízení, dá se předpokládati, že by se sem po čase vrátili jako agenti.

Masarykův lid

- 3 -

Zásahem orgánů jest jim v tomto zabráněno a jsou zlikvidováni. K tomu je někdy zapotřebí vysoké a někdy i dlouhou dobu trvající zpravodajské hry.

Pokud se jedná o lidi žijící legálně, podařilo se až doposud vždy tyto přemluvit k tomu, aby zůstali na území republiky a do zahraničí neodcházeli. Jednalo-li se o lidi, kteří žili ilegálně, byli tito z pravidla převezeni do našich úkrytů, které jsou u členů kontrolní sítě, tam byli zpracováni podle našich potřeb, buď byli ponecháni v úkrytech až do úplného zpravodajského vytěžení, nebo byla připravena jejich realizace. Tímto způsobem se dá realizace velmi dobře připravit a bylo realizováno tímto způsobem již mnoho nebezpečných, dobře ozbrojených ilegálních pracovníků a nikdy se jim nepodařilo použití zbraně. Při vyhledávání takových úkrytů narazili často naši orgánové na lidi, u kterých se právě někdo ukrýval a nebo, kteří poskytovali úkryty již dříve (na př. Banderovcům a pod.)

Někdy, zvláště vůči dobře vybudovaným ilegálním organizacím jest nutno vystupovati jako zástupci vojenské organizace, protože z praxe jsme zjistili, že k vojákům jest mnohem větší důvěra mezi ilegálními pracovníky, dále, že mezi stoupenci různých politických stran jsou značné rozpory i v otázkách protistátní činnosti a stoupenci jedné strany nechtějí někdy spolupracovati s lidmi jiného politického smýšlení. U vojenské organizace jest toto vyloučeno, protože tato jest nepolitická a jen čistě odborná. Tohoto triku se používá převážnou většinou jen u osob, které je potřeba v brzké době realizovat.

Činnosti v kontrolní síti se dále běžně odhalují nepřátelé avřadách příslušníků SNB, protože mnozí členové kontrolní sítě orgánům hlásí, že jsou často varováni od přísl. SNB, nebo různé informování a nebo mnohdy hledají tito nějaké spojení, aby mohli ilegálně pracovat a v některých případech naši orgánové zjistili, že tito aktivně podporují protistátní živly. Tyto okolnosti by se daly agenturní cestou těžko zjistiti.

Praxe dále ukázala, že mnohdy tam, kam není možno agenturně proniknouti, lze se za pomoci kontrolní sítě celkem dobře dostat a získavati tak cenné zprávy.

Dále jsou vytvořeny předpoklady pro vybudování tak zvané p r e v e n t i v n í kontrolní sítě, která by byla vytvořena z lidí místně protistátně pracujících, kteří mají dobré státně bezpečnostní možnosti. Títo lidé by byli navštěvováni čas od času

Masarykův lid

- 4 -

(184)
~~184~~
1/1

a jinak by byli v písemném spojení s orgány. Tuto síť by bylo nutné dobře vybudovati dle směrnic zpravodajské práce a skládala by se hlavně z lidí, kteří žijí na samotách (mlynáři, lesníci a pod.) a u nich se dá předpokládati, že se na ně obrátí lidé ilegálně žijící a nebo agenti. Jsme přesvědčeni o tom, že toto se předvídati dá a dle vyvíjející situace se dá předpokládati, že títo lidé budou v kursu a záleží na tom, jak nám praxe ukázala, kdo dřív přijde. Bez vybudování preventivní kontrolní sítě získali naši orgánové informace o úkrytech asi 10 lidí, kteří žijí ilegálně a které nemáme dosud možnost realizovat, protože v některých případech nevíme ani přesně, kde se ukrývají. Toto číslo jest přirozeně mnohem větší a dá se předpokládati, že bude stále stoupati. Agenturní práci jest v celku nemožné se na tyto lidi dostat.

Další činností, kterou se kontrolní síť zabývá jest odzbrojování ilegálních pracovníků a organizací, protože títo jsou mnohdy velmi dobře vyzbrojeni všemi druhy lehkých zbraní a naše kontrolní síť se zaměřuje také k tomu, aby jim tyto zbraně zpravodajsky odebrala a klyž to jinak nejde, nahradila zbraně nebezpečné, méně nebezpečnými. Totéž se děje i s výbušninami, vysílacími stanicemi a pod. Tímto způsobem bylo již získáno značné množství výzbroje.

Kontrolní síť může velmi dobře pracovati také pro sektor 3, kde z oboru hospodářského zpravodajství může přinášeti cenné a hlavně pravdivé zprávy o charakteristikách zaměstnanců, o způsobu provádění sabotáží a pod.

Kontrolní síť může pracovati a pracuje i pro sektor 1, protože někdy přichází ve styk s agenty cizí moci. Kontrolní síť by mohla velmi dobře pomáhati při získávání agentů a dodávati typy agentů, případně i s vázacími návrhy.

KNIZY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

MÓDA ZA ŽELEZNOU OPONOU

Konstantina Hlaváčková, Československo 1948-1989

Grada Publishing, Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha 2016

„Tu knihu do soutěže literatury faktu Miroslava Ivanova zařadím,“ pomyslel jsem si po prvním nahlédnutí do jejích stran. Asi se často o knihách nepíše, že jsou půvabné nebo vábivé, patří to ženám, přesto se mi toto hodnocení pro tuto knihu líbí. A rozhodně jí sedí. Ostatně shodla se na tom celá porota a dílo ocenila. Kniha po rozevření upoutává jako přitažlivá žena. Krásná v úpravě, kvalitní papír, množství krásných fotografií. Taková je na první pohled.

A co obsah? Tuto otázku jsem si položil, když jsem ho ještě neznal v plné jeho bohatosti. Po přečtení publikace již byla zbytečná.

A co ještě mě přesvědčuje, abychom zveřejnili její hodnocení: mává na nás již jaro a nádherná foto žen v přitažlivých toaletách a ukázky světové módy jistě upoutají pozornost. A nejen žen! Přece i v Masarykově lidu může být trochu půvabu a vůně.

A na druhé straně! Možná zajímavé, přesto chmurné jsou fotografie úderníci lámajících předepsané normy. Smutné a deprimující oblékání žen. Svět bez kouzla a krásy.

I to, že obléknout se buržoazně mohlo stát ženu místo.

Milovníci literatury faktu vědí, že jejím tématem se může stát cokoli, svět LF je otevřen všem tématům. A i kniha o módě může být v tomto světě vřele a příznivě přijata. Zejména proto, že je to tematicky pro LF novum, dále také i proto, že autorka Konstantina Hlaváčková, dokonalá odbornice, v uvedeném období přesně vystihuje svět, kde jsme žili všichni v této zemi, kde však se vytvářel ideál žen i socialistické budoucnosti a její úlohy – dnes vidíme, že také jejího omezení a ponížení, zbavené jejího ženského kouzla, především ženy budovatelky nového spravedlivého řádu.

Ideálem ženy se stala podle tehdejší ideologie ta mladá žena, která s píní o šťastné budoucnosti zasedla za traktor, pracovala ve strojírenství, ta byla novým idolem. „Všechny tyto ženy tím, že obsadily nová povolání, přinesly do ženského zevnějšku nové obleky ... Modráky, na které muži v první republice pohlíželi s diskretně potměšilým úsměvem, jsou pomalu společenským oděvem našich pracujících žen.“ (Žena a móda 1950, číslo 11 a 18).

Ženy byly po roce 1950 donucovány k nástupu do výroby. Muži pak byli uvolněni pro těžkou průmyslovou výrobu. Tak se ženy staly „platnými jedinci“ komunistické společnosti. Se ztrátou všech atributů ženskosti ovšem.

Klobouk byl v padesátých letech považován za symbol buržoazie, socialistická žena měla nosit šátek. Autorka

demonstruje, že prostřednictvím odívání má strana možnost člověka ideologicky ovlivňovat. Kapitalistická móda byla zcela zavržena a v stalinistických padesátých letech dokonce pronásledována, ženy nesměly být sexy. Jednou z největších sekernic, jejíž postoje byly ideologicky přímo ostře nesmiřitelné vůči sebemenšímu erotickému působení ženy a vůči módě zdůrazňující její tvary, byla Jiřina Spalová. Psala do ženského časopisu Žena a móda. Hlaváčková ji charakterizuje jako nenávidného Urválka ve světě módy. (Urválek by uřvaný a brutální zloduch prokurátor v procesech 50. let).

V roce 1950 psala tato redaktorka: „Pracovní oděv je prvořadým oděvem pro krásnou a významnou dobu dne. Pracovní oděv se tak stane středem pozornosti veškerého odívání, totiž tak zvané módy.“

Jistě nadějně vyhlídky pro ženy!

Z knihy čtenářky poznají, že tento chmurný, stísnující stav trval do roku 1957, kdy byl povolen návrat k módě světové.

Kniha je rozpočítána na několik velkých oddílů:

I. MÓDA A IDEOLOGIE: politické a sociální kontexty s pododdíly Ztracené naděje 1945–1948, „Nový život“ 1948–1953, Socialismus s lidskou tváří 1960–1970, Normalizační peklo 1970–1989.

II. BEZ VÝTVARNÍKA TO NEPŮJDE: Ústav bytové a oděvní kultury, Výroba oděvu. Založení Ústředí lidové umělecké výchovy (ÚLUV), oděvního ateliéru na pražské Vysoké škole uměleckoprůmyslové výroby.

III. MLADÍ: Páskové a sajdky, Hledá se vhodný oděv, Hipísáci, Pankáči a ti druzí, Jde se na disko, Móda v undergroundu.

IV. KAM NA NÁKUP: do Módního domu, Luxus, Femina, Fénix, Družstva, Pražské modelové domy v nové éře, Tuzex.

V. CO NOSILY ŽENY: New Look a socialistický realismus 1948–1955, hlemýžďovitě pomalý návrat ke světové módě, Bláznivá šedesátá 1960–67, Pařížské novinky, Londýnské vítězství mini, konec desetiletí – konec univerzalizmu, Všechno bylo jinak 1970–74, Punk a brutální móda, Made in Italy a disko móda, mini – midi – maxi, kalhoty a to ostatní, Ještě trochu trpělivosti 1980–1989, Fenomén yuppies, Black is beautiful, Návrhářské hvězdy, Co na to v Československu.

VI. CO NOSILI MUŽI: Ideologické vlivy, Nenahraditelná klasika, Klasika v krizi.

Masarykův lid

VII. Textilní materiály: nylon, perlon, dederon, silon, polyester, akryl, elastická vlákna, lurexový třpyt, Šaty z papíru.

Uzavřena Slovníčkem pojmů.

Hodnota knihy je v naprosto zasvěceném obrazu vývoje odívání u nás i ve spojení se světovou módou. Zároveň také, a to její hodnotu podstatně zvyšuje, v souvislostech s politickým vývojem u nás. Postupné prorážení zábran kladených ideologií a kontakty se světem, porážení umrtvujících tendenčních chápání ženy podle sovětského vzoru.

Zajímavá je také kapitola o boji o džínsy.

Kniha určitě přitáhne pozornost. Sdělností jazyka, výbornou úpravou a hlubokým obsahem. I množstvím vyobrazení.

Vytváří totiž promyšleně osnovaný děj, jehož hrdinou je odívání v proudy doby, někdy až dusivě uškrcený život nejen žen, také však i tvůrců odívání. Mužů ostatně také.

Dost šokující je ale i závěr knihy: když jsme dospěli k překonání zhoubných tendencí a našli originální pojetí odívání, výtvarnosti, náš textilní průmysl téměř zanikl.

Prostějov byl zničen, trhy ovládl textilní průmysl čínský a vietnamský.

Jaromír Adlt

Představení knihy Děsivý červenec 1950

Klub dr. Milady Horákové, Nakladatelství Eva - Milan Nevole a Mgr. Jan Řeřicha, ředitel Mene Tekel
Vás srdečně zvou na slavnostní představení knihy

**Mene
Tekel**

Zory Dvořákové
Děsivý červenec 1950
*Tricet šest kauz monstrprocesu „Milada Horáková a spol.“
v záznamech bezpečnosti a justice a očima obžalovaných a odsouzených*

*Knihu představi předseda KMH ing. František Šedivý a ředitel ÚSTŘ Mgr. Zdeněk Hazdra, Ph.D.
26. února 2018 v 17.00 hod., v refektáři kostela Panny Marie Sněžné, Jungmannovo nám., Praha 1*

literatury Klubu Milady Horákové a Nakladatelství Eva – Milan Nevole, kde bylo k dispozici více než tři desítky titulů s tímto zaměřením.

M.N.

se uskutečnilo hned druhý den po slavnostním zahájení festivalu Mene Tekel – 26. února. Rozsáhlá publikace Zory Dvořákové vůbec poprvé podrobně popisuje a rozebírá politické procesy, které následovaly po procesu s dr. Miladou Horákovou a to v záznamech bezpečnosti, justice i očima obžalovaných. Veřejnosti vlastně zcela neznámá fakta o tom, co se dělo v době nejhorší komunistické zvůle, tak touto publikací vycházejí na světlo. V následných procesech bylo odsouzeno 639 osob, uděleno 7 830 let žaláře, včetně několika trestů absolutních a doživotního vězení.

Na prezentaci této knihy se dostavilo množství občanů – známých i neznámých a proběhla v krásných prostorách refektáře kostela Panny Marie Sněžné na Jungmannově náměstí v Praze 1. Fundovaně a s uvedením širších souvislostí ji představili dvě významné osobnosti: ing. František Šedivý, místopředseda Konfederace politických vězňů a předseda Klubu dr. Milady Horákové, a Mgr. Zdeněk Hazdra, Ph.D., ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů.

Večerem perfektně provázela – ač značně nachlazen – ředitel Gymnázia Milady Horákové Mgr. Filip Novák.

Autorka – nositelka titulu Dáma české kultury – měla spoustu práce s podepisováním své knihy, kterou si lidé zakoupili na výstavce antikomunistické a antifašistické

Děsivý červenec 1950

*Tricet šest kauz monstrprocesu
„Milada Horáková a spol.“
v záznamech bezpečnosti a justice
a očima obžalovaných
a odsouzených*

**Děsivý
červenec
1950**

ZORA DVOŘÁKOVÁ

KLUB DR. MILADY HORÁKOVÉ

Nakladatelství Eva
Milan Nevole

JAZYKOVÝ SLOUPEK

KUPŘEDU LEVÁ!

Náhodné setkání velmi dospělého syna mé dávné kamarádky připomene příhodu, jež se mi zapsala do paměti mým neodpuštělným omylem. Stala se asi před půlkou století. Dal jsem tehdy malému Pavlíkovi korunu a poslal ho pro zmrzlinu: „Prodávají ji vlevo za rohem“. Chlapec ušel pár kroků, pak se otočil a s plačtivým výrazem zamumlal: „Dyž já nevím, kde je levo.“ Teď jsem se dopustil nepředloženosti. Zvedl jsem pravici („tou jíš polívčičku“), pak levici („na tu stranu půjdeš“). Pavlík mne napodobil a tvář ke mně zvedl pravou ručku („to je levo“), otočil se a vydal se vpravo.

Banální skutečnost, kterou si uvědomí každý pán na kadeřnickém křesle, a když si není jist, že obsluha správně pochopila jeho přání, doplní zprávu, že pěšinku má vpravo, ještě sdělením „z mého pohledu“. Onedlou jsem otevřel objemnou historickou publikaci a našel v ní dobový obrázek ze zasedání Konventu za Francouzské revoluce. Vlevo nahoře byla zobrazena skupina povykujících a gestikulujících montagnardů, kteří byli později přezváni na jakobíny a reprezentovali požadavky lidových vrstev (řízené ceny potravin, vyšší mzdy apod.). Vpravo se usadili mužové vážných a důstojných tváří (girondisté, nazvaní podle konzervativního departementu Gironde), stoupenci liberálních názorů obchodníků a průmyslníků. (Uprostřed dole usedli poslanci nevýrazných tváří, kteří si pro svou přelétavost při hlasování vysloužili přezdívku „bahno“.) Zrodilo se dělení politiků na *levici* a *pravici*, obsah slov se obohatil o nový význam. Je jasné, že strany jsou na obrázku určeny z hlediska předsedajícího. Z hlediska svého by seděli jakobíni vpravo a girondisté vlevo. Jak to bylo ve skutečnosti, jsem nepátral.

Dnes je politické dělení na levici a pravici dost rozvolněné a našim poslancům, ať už patří tam či onam, je vcelku jedno, kde v parlamentu usednou. (Slyšel jsem ovšem, že největší zájem je o lavice vpředu uprostřed – tam kde sedávalo v konventu „bahno“ – protože je odtud nejbližší k řečnickému pultu.) Revoluce nám také zanechala posun významu slova *strana*. Původní obsah (označení polohy) byl obohacen o pojmenování pro politické uskupení. Strana se stala slovem tak frekventovaným, že je mnohdy novináři nahrazují nespisovným ohavným germanismem *partaj*, kdysi označujícím nájemníka. Tak jako francouzští revoluční extrémisté žádali povýšení rozumu na božstvo, tak se za soudobých režimů totalitních stává strana nejvyšší hodnotou. Když se v padesátých letech kácely hlavy vrcholných činitelů, rozkolísala se víra v komunistické ideály. „Straně věřte, soudruzi!“, pravil tehdy soudruh Gottwald. Strana má totiž vždycky pravdu.

Dostáváme se k filologickému jádru problému. Výraz „pravda“ (stejně jako slova správný, spravedlivý apod.) má stejný slovní základ jako „pravý“. To je antonymem výrazu „falešný“. „Pravák“ je nejen člověk upřednostňující pravou ruku, ale taky plně hodnotný hřib, na rozdíl méněcenné babky či dokonce nechutného hořčáku. Levák se říká nejen pravorukému, ale také nešikoví, ten je prostě *levej*. Nevhodná či nemorální činnost je *levota* nebo *levárna*. Bývaly doby, kdy leváci byli považováni za úchytku a bylo potřeba je napravovat. Ve školách byli násilím přeučováni, protože cílem školy bylo vyprodukovat výrobky co „nejstejnější“. (Nu což, něco z tohoto záměru si zachovala i škola dnešní.) Když se ukázalo, že přeškolení vede k narušení činnosti mozkových hemisfér, od „přeučování“ se upustilo. Někteří vzácní jedinci mají výhodu v tom, že obou rukou užívají stejně zručně. Werich se jednou podíval Trnkovi, že obrázek „maští“ oběma rukama najednou. Trnka prý to vysvětlil: „Objednávka pospíchá a ti pitomci se nedívají. Můj syn je schopen bez problémů přehodit kladívko z jedné ruky do druhé. Vyhraněný pravák to nedokáže. V ovládání většiny pomůcek má ovšem přednost, nástroje a ruční stroje jsou konstruovány pro něj, pro leváky jsou použitelné s obtížemi (nůžky, šicí stroj a většina ovládacích mechanismů včetně automobilu). Speciální nůžky pro leváky jsou k dostání jen výjimečně a jsou podstatně dražší než „pravoruké“. Diskriminace je tedy nejen „filologická“. Zdá se tedy, že jediný případ přednosti levice je výzva „Kupředu, levá!“

Očekávám, že v rámci boje o práva menšin vznikne hnutí za odstranění diskriminace leváků. Je jich přibližně 10 %, víc u mužů. Stává se však, že v některých případech jako by slavní leváci převyšovali počet praváků: mezi posledními americkými prezidenty Truman, Bush, Clinton, Obama, mezi nejslavnějšími fotbalisty Petr Čech, Pelé, Maradona.

Vzorem nápravy jazykové by mohlo být tažení za rovnoprávnost žen v podstatných jménech. Vyžaduje se tu důsledný ohled na přítomnost žen, takže v oslovení je nutné je „zohlednit“ („přátel a přítelkyně“, „členky a členové“ atd.) Možná se najde reformátor, který vymyslí indiferentní výrazy místo *pravda*, *právo* a podobná slova preferující pravou stranu na úkor levé. Doufám tedy, že mé pochybné vývoody shledáte nikoli *pravdivými*, ale shodnými s objektivní realitou a ne *oprávněnými*, leč důvodnými.

Miroslav Šlapal

VZPOMÍNÁME

ALOIS RAŠÍN (18. 9. 1867- 18. 2. 1923)

V loňském roce uplynulo 150 let od narození a v letošním roce 95 let od úmrtí českého politika a vynikajícího národohospodáře Aloise Rašína, který je neoddelitelně spjat se vznikem a prvními roky existence Československé republiky.

PŘEDNÁŠKY A DISKUSNÍ PODVEČERY

Masarykova společnost - dolujeme si Vás pozvat na tradiční přednáškové a diskusní podvečery od února 2018 do června 2018:

Ve čtvrtek 22. února 2018

doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.:
Alois Rašín

V sobotu 24. března 2018

VALNÁ SHROMÁŽDĚNÍ – program přiložen
v budově Akademie věd ČR, Národní tř. 3,
zasedací místnost č. 206, 9.30-13.30 hod.

Ve čtvrtek 19. dubna 2018

Doc. Eva Broklová, DrSc.:
Antonín Švehla

Ve čtvrtek 17. května 2018

Marie L. Neudorfllová, Ph.D.:
**T. G. Masaryk a jeho demokratická idea
Nové Evropy roku 1918.**
Ideál, souvislosti, realita.

Ve čtvrtek 21. června 2018

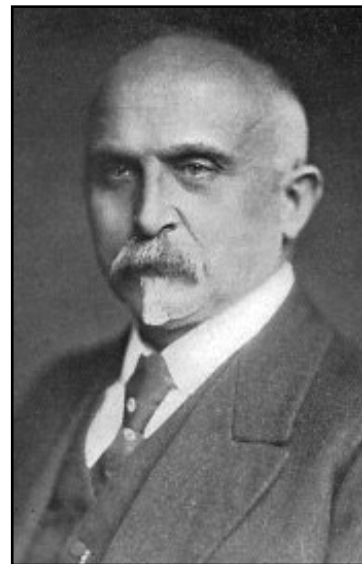
Doc. PhDr. Jan Galandauer, DrSc.:
Československé legie

Přednášející uvítají vaše diskusní příspěvky a dotazy.
Přednášky se konají v budově ÚČL AV ČR, Praha 1,
Na Florenci 3, výstup z metra B, na nádvoří vchod C,
III. patro, výtah z mezaninu.
Začátek přednášek je vždy v **17.30 hod.**

Změna programu vyhrazena
<http://masarykovaspolecnost.cz/>
masarykova.spolecnost@seznam.cz

Termíny přednášek na druhé pololetí 20. 9., 18. 10., 15. 11., 13. 12.

liky. V jeho životě je mnoho dramatických momentů, jejichž počátek byl v jeho veřejných a politických aktivitách. Už jako mladý právník patřil k vůdcům pokrokového hnutí a v roce 1894 byl souzen v procesu s tzv. Omladinou a skončil na dva roky v žaláři. Později byl sice u zrodu radikálně státoprávní strany, ale posléze přešel k mladočechům a v roce 1911 byl za ně zvolen poslancem do vídeňské říšské rady.

Ve své publikační činnosti se orientoval na národohospodářské otázky a výrazně se podílel na řízení Národních listů. Na prahu první světové války stanul mezi představiteli domácího protirakouského odboje. V roce 1915 byl zatčen a 3. 6. 1916 spolu s Karlem Kramářem odsouzen za velezradu k trestu smrti. Trest mu byl však zmírněn na 10 let a posléze amnestován. V roce 1918 se angažoval v založení státoprávně-demokratické (později národně-demokratické) strany. Stal se členem Národního výboru a jako jeho úřadující předseda byl organizátorem pražského převratu 28. 10. 1918. Byl autorem prvního zákona čs. státu.

Jako vůdčí představitel Čs. národní demokracie zastupoval ji v koaliční "pětce", mimoparlamentním orgánu, v němž zástupci strany agrární, národně demokratické, lidové, sociálně demokratické a socialistické jednali a rozhodovali o nejdůležitějších vnitropolitických problémech. Zastával post ministra financí a provedl odluku čs. měny od inflační měny rakouské a začal uskutečňovat deflační měnovou politiku. Realizoval úsporná opatření a dařilo se mu odstraňovat zatížení státní pokladny neúnosnými veřejnými výdaji. Tento jeho postup však vyvolal odpor jak mezi dělnictvem, tak u státních zaměstnanců i bývalých účastníků odboje. To si vyžádalo svou daň. 5. ledna 1923 byl postřelen devatenáctiletým anarchistou Josefem Šoupalem. Těžkému zranění páteře podlehl 18. 2. 1923.

Byl autorem spisů z oblasti ekonomie a práva. Posmrtně byly vydány fragmenty jeho Pamětí.

Zora Dvořáková

Masarykův lid

Masarykova společnost
dovoluje si Vás pozvat na

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ,
které se koná v sobotu 24. března 2018

v budově Akademie věd ČR, Národní tř. 3,
zasedací místnost č. 206, 9.30-13.30 hod.
(výtah z přízemí za vrátnicí)

Prezence 9.30 (prosíme o včasný příchod)
zahájení v 9.30 hod., ukončení v 13.30 hod.

Program:
Volba zapisovatele, revizní a návrhové komise

Zpráva o činnosti Masarykovy společnosti za rok 2017
(doc. Eva Broklová, DrSc., předsedkyně)

Zpráva o hospodaření MS (Ing. František Srp)

Přednáška - Prof. PhDr. Robert Kvaček, DrSc
Československo v zákulisí berlínské olympiády 1936.

Přestávka

Vystoupení ředitele Masarykova ústavu a Archivu AV ČR
PhDr. Luboše Velka, Ph.D.

Pozdravy hostů

Zprávy z odboček

Usnesení

INFORMACE

MENE TEKEL 2018

Letošní festival proto totalitě MeneTekel – zahájený symbolicky v den výročí komunistického puče v roce 1948 - tedy 25. února, měl pro náš Klub dr. Milady Horákové

mimořádný význam. Členka výboru klubu PhDr. Zora Dvořáková, CSc., byla totiž na slavnostním zahájení festivalu ve Vinohradském divadle jmenována **Dámou české kultury**.

Ocenění převzala z rukou ministra kultury Ilji Šmída a ředitele festivalu Jana Řeřichy. Mimořádně zdařilý večer, kde vystoupil i čtyřicetiletý smíšený sbor a byly promítány medailony oceněných přibližujeme snímkem na kterém jsou zachyceni přítomní členové výboru KMH i s oceněnou doktorkou Dvořákovou.

Foto:

Členové výboru KMH: zprava - Vlasta Nováková, Eva Jourová, Zora Dvořáková, Erika Mačáková, Patrik Herdics, Milan Nevole

DÁRCI MASARYKOVA LIDU

Adamová J.	Praha 5	100 Kč	•	Křížková Ludmila	Praha 3	300 Kč
Blažková Zdena	Třebíč	440 Kč	•	Mačáková Erika dr.	Praha 6	900 Kč
Capoušek Evžen ing.	Praha 5	200 Kč	•	Málek Jiří dr.	Praha 9	900 Kč
Cellar Václav	Praha 9	300 Kč	•	Potměšilová Jiřina	Praha 6	100 Kč
Curry Ladislav		150 Kč	•	Snětina Ladislav	Úvaly	100 Kč
Havlín Jasoň	Liberec	200 Kč	•	Spolek MH	Olomouc	300 Kč
Hentsch František dr.	Zdice	500 Kč	•	Šedivý František ing.	Řevnice	900 Kč
Janáková D.	Praha 6	100 Kč	•	Truncová Hana	Hořice	800 Kč
Ježdík J. ing.	Liberec 3	400 Kč	•	Votrubcová Z. ing.	Liberec 15	100 Kč
Koblížek J.	Hradec Králové	300 Kč	•	Vybíralová Dagmar	Ostrava	500 Kč